

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Sedláková

**Šikana na středních odborných školách a na středních odborných
učilištích**

Olomouc 2012

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 24. 3. 2012

.....

Poděkování:

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, PhD., za poskytování cenných rad, ochotu, trpělivost a odborné vedení při zpracování bakalářské práce.

„Nikdy nevytvoříte společenství, po jakém jste vždycky toužili, dokud nepoznáte pravdu:

Co děláte druhým, děláte sobě;

co neuděláte pro druhé, neuděláte pro sebe;

utrpení druhých je utrpením vaším;

radost druhých je radostí vaší.“

Neale Donald Walsech

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Petra Sedláková
Katedra:	Ústav pedagogiky s celoškolskou působností
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, PhD.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Šikana na středních odborných školách a na středních odborných učilištích.
Název v angličtině:	Mobbing in secondary schools and vocation schools.
Anotace práce:	Cílem mé bakalářské práce je popsat vývoj šikany, její druhy a prostřednictvím výzkumného šetření zmapovat současnou situaci v oblasti šikany na střední odborné škole a středním odborném učilišti v Šumperku. Bakalářská práce je členěna do 5 kapitol. Definuji šikanu, její druhy a příslušnou legislativu. V druhé kapitole popisuji oběť a její typologii. Následuje popis pachatele šikany. Dále uvádím konkrétní preventivní programy, popisuji odborný tým v rámci prevence šikany na středních školách a středních odborných učilištích. Výzkumné šetření tvoří pátou kapitolu, kde jsem zvolila v rámci metodologie kvantitativní metodu dotazníku. Cílovou skupinu tvořili studenti SOŠ a SOU v Šumperku.
Klíčová slova:	Škola, šikana, příčiny, legislativa, oběť, pachatel, prevence, výzkumné šetření
Anotace v angličtině:	The aim of my bachelor's dissertation is description of mobbing development, its kinds and to survey the recent status of mobbing at Training and Apprentice School in Šumperk. The bachelor's dissertation is divided into 5 parts. I define mobbing, its kinds and the relevant legislation. I describe the victim and his typology in the second chapter. Then the offender's description follows. I mention the real preventive programs, describe the team of experts in mobbing prevention at secondary and apprentice schools. The researching investigation makes the fifth chapter – I chose the quantitative method of questionnaire as the methodology in it. The objective group was made of student of SOŠ a SOU in Šumperk.

Klíčová slova v angličtině:	School, mobbing, cause, legislation, victim, offender, prevention, researching investigation.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1. Vybrané paragrafové znění přečinů a zločinů dle trestního zákoníku Příloha č. 2. Směrnice pro primární prevenci rizikového chování žáků střední školy Příloha č. 3. Dotazník Příloha č. 4. Spolupracující organizace
Rozsah práce:	57
Jazyk práce:	Český jazyk

OBSAH

ÚVOD	9
1 ŠIKANA	10
1.1 Definice.....	11
1.2 Druhy šikany.....	11
1.3 Fáze šikany.....	12
1.4 Příčiny.....	14
1.5 Legislativa.....	16
2 OBĚŤ	20
2.1 Typologie oběti.....	21
2.2 Vývoj jedince 15-18 let.....	23
3 PACHATEL - AGRESOR	26
3.1 Typy agresorů.....	26
3.2 Agresor a školní kolektiv.....	28
4 PREVENCE ŠIKANY NA SOŠ A SOU	29
4.1 Systém prevence na školách.....	30
4.2 Preventivní program SOŠ a SOU v Šumperku.....	32
4.3 Odborný tým.....	35
4.4 Postup při odhalování a řešení případů šikany.....	38
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	40

5.1 Cíle, výzkumné předpoklady.....	40
5.2 Metodologie, cílová skupina, organizace.....	40
5.3 Vlastní šetření.....	41
5.4 Závěr výzkumného šetření.....	53
ZÁVĚR.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	56
SEZNAM TABULEK	
SEZNAM GRAFŮ	
SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

Problematika šikany je závažným společenským jevem, který podle různých výzkumných šetření zaujímá stále aktuální místo v oblasti preventivních programů na školách. Pracuji jako učitelka odborného výcviku na SOŠ a SOU a dané téma jsem si zvolila proto, neboť vím, že pedagog má nezastupitelné místo právě v oblasti prevence a denně se setkává s žáky, kteří o šikaně diskutují.

Cílem mé bakalářské práce je popsat vývoj šikany, její druhy a prostřednictvím výzkumného šetření zmapovat současnou situaci v oblasti šikany na střední odborné škole a středním odborném učilišti v Šumperku.

Bakalářská práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole definuji šikanu, její druhy a příslušnou legislativu. V druhé kapitole popisuji oběť a její typologii. Následuje popis pachatele šikany. Dále uvádím konkrétní preventivní programy, charakterizují odborný tým v rámci prevence šikany na středních školách a středních odborných učilištích. Výzkumné šetření tvoří kapitolu pátou, kde jsem zvolila v rámci metodologie kvantitativní metodu dotazníku. Cílovou skupinu tvořili studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště v Šumperku.

U nás je šikana mezi školními dětmi stejně aktuálním problémem jako v jiných zemích. Vychází řada knih a metodických materiálů a také se pořádá množství odborných seminářů na uvedené téma.

Problematikou šikany se u nás zabývají například Jiří Dunovský, Michele Elliot, Pavel Říčan, Pavlína Janošová, Michal Kolář, Zdeněk Martínek a Lenka Lovasová.

1 ŠIKANA

Šikana se v současné době řadí k nejzávažnějším negativním jevům. Je to problém pedagogický, psychologický a sociologický, který se stále častěji objevuje mezi dětmi a mládeží. Nejedná se ale o jev spojený pouze se školou, můžeme jej pozorovat a setkat se s ním také v armádě, v zaměstnání, v rodině atd.

Jedná se o násilí fyzické nebo psychické, cílem je osobu zesměšňovat, trápit, týrat atd. Projevem je převážně násilím fyzickým, ke kterému dochází opakovaně. K tomuto dochází ze strany skupiny případně silnějšího jedince vůči jedinci slabšímu a často nevýraznému. Projevem šikany je i útok verbální, krádež věcí nebo poškozování věcí, činění nátlaku k výkonu různorodých služeb, vyžadování peněz atd. Děje se většinou pod pohrůzkou násilí.¹

„Šikanování je takové agresivní jednání, jímž si strůjce působením fyzických či psychických útrap zjednává či udržuje převahu nad obětí. Pro takovéto deviantní jednání je typické, že se odehrává v určitém sociálním prostředí (škola, internát, výchovný ústav) a v rámci struktury, s jejímž posláním je v příkrém rozporu. Duševní zraňování a ponižování se nemusí dít pouze formou tělesného násilí.“²

Petr PŘÍHODA veřejně hovořil o šikanování jako první u nás před listopadem roku 1989. Promluvil o tom, co se dělo v armádě mezi „mazáky“ a „bažanty“. Co je a není šikana, je velice obtížné rozlišit. Nemůžeme asi hovořit o šikaně, když se jedno dítě druhému posmívá nepravidelně, bez vulgarismů a navíc se tato oběť umí bránit a posměšky vrací. Někdy nemůžeme za šikanu považovat ani rvačku mezi chlapci, kde je jeden z nich evidentně slabší.³

„Šikanování je všudypřítomné a může nás doprovázet celý život. Začíná v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a v dalších školách (bullying), v zájmových skupinách, na vojně, v zaměstnání (mobbing), v partnerských vztazích (domestic violence), v nemocnicích, například psychiatriích, mezi nájemníky domu a končí třeba týráním seniorů v rodině nebo

¹ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaní na mládeži*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1998

² VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 353-354.

³ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2008. s. 20.

v domově důchodců.“⁴

1.1 Definice šikany

„Šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd.“⁵

ŘÍČAN definuje šikanu jako jev, kdy jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, kope jej, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Incidenty se mohou často opakovat. Pro šikanované dítě je velmi obtížné, aby se samo bránilo. Šikanováním mohou být označeny také opakované posměšky, ošklivé poznámky o rodině, ale jako šikanování obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.⁶

BENDL řadí šikanu mezi patologické formy mezilidského soužití. *„Šikana představuje formu agresivního násilí a tzv. psychotraumatizace ve skupině je jednou z forem syndromu CAN (Child Abuse and Neglect), chováním, které lze charakterizovat jako asociální. Jedná se o agresivní jednání, pomocí kterého si šikanista způsobováním fyzických nebo psychických útrap zjednáva či udržuje převahu nad obětí. Cílem agresora je získat nad druhými osobami pocit převahy, moci, určité výhody.“⁷*

1.2 Druhy šikany

KOLÁŘ rozlišuje: **Rasově motivovanou šikanu**, kde se jedná o oběti, které se liší barvou pleti, národností nebo etnickým původem. Na běžných školách se jedná většinou o Romy, Slováky a Řeky. Ve speciálních školách, výchovných ústavech, kde bývá převaha Romů, se stávají obětí obvykle Češi. **Šikana umocněná drogou** - agresori jsou ovlivněni alkoholem nebo jinou budivou drogou, jako je například pervitin. **Šikana v rámci integrace** - jde o handicapované dítě, které mělo být integrováno mezi děti zdravé, je vystaveno šikaně.

⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. s. 17.

⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. s. 25.

⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. s. 26.

⁷ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. s. 26.

Šikana v uzavřených zařízeních - jedná se o šikany v zařízeních, jako jsou učňovské internáty nebo výchovné ústavy.⁸

Tabulka č.1 Klasifikace typů šikany dle KOLÁŘE⁹

Druhy šikanování	Typické příklady projevů
Fyzické přímé aktivní	Útočníci obět' věší do smyčky, škrtí ho, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby obět' zbilí.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí obět'i, aby si sedla do lavice, fyzické bránění.
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne obět' na její požádání pustit ze třídy na záchod.
Verbální aktivní přímé	Nadávky, urážky a zesměšňování
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv, symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Nepozdravení, neodpovídání na otázky a pozdravy.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se obět'i nezastanou, je-li nespravedlivě obviněna, z něčeho, co udělali agresori.

Z tabulky číslo 1 vyplývá, že Michal KOLÁŘ rozlišuje 8 druhů šikanování.

1.3 Fáze šikany

Šikana může probíhat v několika etapách, z nichž každá je riziková pro cílovou

⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. s. 131-132.

⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. s. 32

skupinu, oběť.

ČAPEK rozlišuje 5 fází:

První fáze většinou probíhá skrytě a to pomocí intrik, pomluv, poznámek různého druhu. Terčem bývají zpravidla neoblíbené děti, které se straní kolektivu nebo z něj byly vyčleněny a ostatní se tímto baví na jejich adresu. Jedná se o fázi, kde převažují verbální útoky nad útoky fyzickými. Fyzické útoky jsou zde spíše sporadické. Šikanované dítě je v postavení vytěsněného z kolektivu, utlačovaného a není schopno se tomuto nijak bránit. Dochází i k změnám chování v rodině. **Druhá fáze** se vyznačuje přechodem od verbálních útoků k fyzickým. Šikana se stupňuje, odpadají zábrany. Pokud nedojde k odporu proti šikaně ze strany jedinců ve skupině nebo pokud jsou špatné vztahy v kolektivu, dochází šikana do třetí fáze. **Třetí fáze** je fází přidávání dalších agresorů a pokud většina skupiny na dané chování nereaguje, je pasivní, nedistancuje se od patologického chování, tak dochází k posílení vlivu agresorů na skupinu. **Čtvrtá fáze** je příznačná již velkým vlivem agresorů, což má za následek i přejímání jimi určených norem, dochází k zapojování i dalších jedinců, kteří se přidávají hlavně z obavy, aby se i oni nestali terčem šikany ze strany agresorů. **Pátá fáze** se týká věznic, středních škol, výchovných ústavů atd. Zde je agresor uznáván jako vůdce, jeho slovo má rozhodující váhu ve skupině.¹⁰

KOLÁŘ uvádí pět stádií šikany:

První stádium: zrod ostrakismu, kdy se jedná o mírné psychické normy násilí. Člen je neoblíbený, neuznávaný, necítí se dobře. Ostatní se s ním nebaví, pomlouvají a odmítají ho, provádí na jeho účet legrácky a spřádají proti němu různé intriky. Uvedená situace se již stává zárodečnou podobou šikanování. Obsahuje i rizika negativního vývoje jedince. **Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace**, přichází v době, kdy v náročných a zátěžových situacích začíná ve skupině stoupat napětí. Spolužáci si na obětech odbourávají nepříjemné pocity, např. ze špatně napsaného testu nebo z konfliktu s pedagogem nebo proto, že docházka do školy je pro ně zátěží. Manipulace se přitvrzuje a vzniká subtilní fyzická agrese. Jedná se např. o zábavu na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. **Třetí stádium: klíčový moment - vytvoření jádra** nastává v situaci, jestliže se nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresí jednotlivců. Často se utvoří skupinka agresorů, kteří začnou spolupracovat a šikanovat oběti. Na začátku se obětmi stávají ti, kteří jsou již osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky slabé, kteří jsou v hierarchii nejnižší.

¹⁰ ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 74.

V daném momentu se rozhodne, jestli se počáteční stadium přehoupne do stadia pokročilého. **Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů**, následuje v případě, když není ve skupině velmi silná pozitivní podskupina. Agresori nastaví normy, které se stávají nepsaným pravidlem. Důsledkem je šokující přeměna ve skupině. U členů dochází k vytvoření jakési alternativní identity, druhého já, která je zcela poplatná normám vůdců. Mírní žáci se začínají chovat krutě, bezohledně a aktivně se účastní týrání, sami prožívají jakýsi druh uspokojení. **V pátém stádiu totality neboli dokonalé šikany** jsou přijímány normy téměř všemi členy třídy. Nastává stadium tzv. vykořisťování. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleny na dvě sorty lidí, a to na „otrokáře“ a „otroky“. Otroci jsou stále víc závislí na otrokářích a jsou ochotni udělat cokoliv. Zde není místa pro soucit s utrpením a chybí zde pocit viny.¹¹

1.4 Příčiny

Příčinou šikany může být například organické poškození mozku, nečitelnost ve výchově, vliv party a násilí v médiích.

Šikana může být zapříčiněna **organickým poškozením mozku**. Limbický systém obsahuje množství struktur, které jsou propojené a které mají vliv na agresivní chování. Jsou to amygdala¹², která je zdrojem jí posilujících impulsů a hippocampus¹³, jenž snižuje agresí. Se sociálním učením jsou spojeny korové oblasti. Jejich poškození vede k nadměrné vnímavosti i na podněty z okolí. Jedinci reagují agresí, kdy je narušena anticipace následků. Jsou náladoví, jejich nálady se velmi střídají, dále u nich dochází k dráždivosti, provokacím. Lze předpokládat, že děti, které mají organické poškození mozku, mají velké potíže s její kontrolou. K poškození frontálních laloků může dojít v jakémkoliv období vývoje jedince. Výraznou roli může rovněž sehrát úraz hlavy, kdy dojde k poškození právě ve frontální oblasti. V těchto případech je vhodná psychiatrická péče a podávání vhodných medikamentů.¹⁴

Nečitelnost ve výchově se objevuje u rodičů, kteří nemají nastavená jasná pravidla.

¹¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. s. 36 – 40.

¹² Amygdala (lat.: corpus amygdaloideum) je párová mozková struktura, umístěna ve střední části spánkového laloku. Výrazně ovlivňuje chování při strachu a radosti.

¹³ Hippocampus- mořský koník je součástí velkého mozku.

¹⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 15-16.

Čitelný rodič podporuje v dítěti jistotu, že se dá každý problém vyřešit, a pokud nastane prohřešek, ponese si dítě za něj určitý následek, kterým se daná situace vyřeší. Nečitelný rodič působí na své dítě velmi nejistě. Jeho výchova spočívá v nejasných pravidlech a trest nebo odměna jsou závislé na náladě rodičů. Pokud mají rodiče dobrou náladu, prohřešek je bagatelizován a projde bez větších problémů. Ale jestliže mají rodiče náladu špatnou, potom sebemenší přestupek je přísně potrestán. Potíž je ale v tom, že dítě zrovna neví, jakou náladou rodiče momentálně oplývají. Pokud se dítě dostane do takovéto situace, prožívá výraznou nejistotu, a tak se dostává do napětí a agrese.¹⁵ „Bohužel, nečitelnost ve výchově nemá za následek pouze agrese v chování, je častou příčinou i jiných sociálně patologických projevů u dítěte, jakými jsou lež, záškoláctví, úmyslné podvody apod.“¹⁶

Jedinec se pak dostává do začarovaného kruhu problémů, ze kterých se sám nedokáže vymanit. Je trestán a postihován za kupící se potíže v chování, ale málokdo se zamyslí nad tím, kde je jejich příčina.

Vliv party je v dnešní době často uváděn jako jeden zdroj příčiny šikany. Každý jedinec je od narození členem skupin, jejichž tlaku bývá neustále vystavován. Do jedné skupiny lze zařadit jedince, kteří v raném věku nezažili v rodinném prostředí pocit jistoty, bezpečí a přijetí. Mají velkou touhu někam patřit, získávat pocity, že jsou silní, uznávaní, potřební. Druhou skupinu tvoří děti a mladiství, kteří prošli autoritářskou výchovou, kdy jim rodiče dávali najevo, že nic neudělali správně. V jejich výchově většinou převažuje pokárání nad pochvalou. Věci, které dělají dobře, jsou považovány za samozřejmé, poukazuje se jen na chyby, za které jsou nepřiměřeně potrestané. Ve třetí skupině jsou děti procházející nečitelnou výchovou. Rodiče na ně kladou nereálné nároky, které děti nemohou a nedokáží zvládat. Nic pro jejich rodiče není dokonalé. Jejich život je plný nejistoty, která vede ke snížení sebehodnocení. Parta je pro ně místem, kde nachází jistotu a agresivní chování je přijímáno jako přirozený způsob sebeprosazení.¹⁷

Mediální násilí lze považovat za jednu z nejdůležitějších příčin agresivního chování u jedince. Faktem je, že média mají moc ovlivňovat jednání a myšlení dětí a mládeže. Neuvědomujeme si, jak od raného věku dítěte mu předkládáme vzory agresivního chování přes televizi, video, DVD a počítač. Agrese, která je shlédnutá v televizi, může posloužit jako

¹⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 67- 68.

¹⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 68.

¹⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 69-70.

vzor k napodobování. Malé dítě rozlišuje dobro a zlo především na zrakové úrovni. Naprostou katastrofou je pro malé dítě situace, kdy kladný hrdina se chová agresivním způsobem. Hrdina často brání slabé proti silným, ale používá přitom agresi a násilí. Čím častěji jedinec sleduje agresivní chování ve filmech, tím si v hlavě utváří obraz kladných hrdinů a jejich chování si zafixovává do své paměti. Podobnou funkci, jakou mají televize a videa, plní v tomto smyslu i hry na počítači. Počítače se v dnešní době stávají neodmyslitelnou součástí života. Je zřejmé, že násilí v televizi a při hře na počítači přispívá k růstu jejich agresivity u dítěte, ale ne vždy. Je nutné počítat i s jinými faktory, jako je rodina, negativní zážitky, širší společenské prostředí atd.¹⁸

K hlavním a nejčastějším příčinám šikany řadíme touhu po moci, přání ovládat toho druhého. Motivem k ovládnutí druhého může být u agresora splnění nějakého přání, získání věci, vynucení služby nebo výhody. Jiným motivem může být krutost, kdy agresor chce vidět oběť trpět (sadismus). Dále také zvědavost, kdy agresor chce vidět, jak se oběť zachová ve strachu, k čemu všemu se dá přinutit. Se zvědavostí souvisí i nuda a touha po stále silnějších zážitcích, po senzaci.

1.5 Legislativa

Úkolem vyspělé společnosti je chránit práva dítěte, hájit jeho zájmy. Naše země patří k vyspělým zemím Evropské unie, které mají ve svém právním systému zakotvenou ochranu dítěte.

Česká republika ratifikovala **Úmluvu o právech dítěte**, která zaručuje dětem bezpečí i v pedagogických zařízeních. Úmluva o právech dítěte byla podepsána v New Yorku 30. září 1990 a ratifikována 7. ledna 1991 Federálním shromážděním ČSFR. Ratifikace přešla na oba nástupnické státy ke dni jejich vzniku, pro ČR 1. ledna 1993. Úmluva o právech dítěte je mezinárodní konvencí stanovující občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Dodržování Úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN.¹⁹

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, byl přijat s účinností

¹⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 72-80.

¹⁹ DAVID, Roman. ed. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. s. 175

od 1. dubna 2000 ze dne 9. prosince 1999. Zde je zakotvena ochrana dítěte, jeho právo na řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte, ochrana zájmů dítěte atd. Ve čtvrté části se pojednává o zřizování zařízení sociálně-právní ochrany, zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zařízení pro výkon pěstounské péče a odměna pěstouna.²⁰ Sociálně-právní ochranu dětí zabezpečují obecní úřady, krajské úřady, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje na rodiče, kteří zanedbávají řádnou výchovu dětí, umožňují jim zahálčivý způsob života, ohrožují jejich mravní výchovu a harmonický vývoj. Každý občan je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na tyto skutečnosti.²¹

Pátého února roku 2002 byl Parlamentem České republiky schválen **Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.** Účinnosti nabyl 1. července 2002. Zákon byl vytvořen na základě spolupráce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy s týmem odborníků z praxe. Je rozdělen do sedmi hlav. Patří sem úvodní ustanovení, zařízení - diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy. Dále preventivně výchovná péče, kde se zařadily střediska výchovné péče, pracovníci v zařízení nebo ve středisku, práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení, ředitele zařízení a osob odpovědných za výchovu - opatření ve výchově, oddělená místnost, práva a povinnosti ředitele zařízení, práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu vůči zařízení a mezi poslední patří úhrada péče, kapesné, osobní dary a věcná pomoc. Poslední je hlava sedmá, kde patří společná, přechodná a zrušovací ustanovení.²²

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže - ochranná výchova - je ustanovena od 1. 1. 2004 v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změnách některých zákonů. „*U starších dětí 12 let,*

²⁰ *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář.* 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. xx, s. 968. Beckova edice komentované zákony.

²¹ ČESKO. Zákon č. 140/1961 Sb.: ve znění k 31. 12. 2009: *trestní zákon a převodová tabulka mezi trestním zákonem a trestním zákoníkem včetně komentáře ke změnám.* Ostrava: Sagit, [2010]. S. 112. ÚZ: úplné znění; č. 806.

²² JEMELKA, Luboš. *Zákon o přestupcích a přestupkové řízení: komentář.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. xxi, s. 534. Beckovy malé komentáře; 2.

ale mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, je ochranná výchova ukládána obligatorně tehdy, jestliže dítě spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu. Fakultativně je ochranná výchova dětem mladším 15 let ukládána tehdy, jestliže to odůvodňuje povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Ochranná výchova trvá po dobu, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dosažení věku 18 let, vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku. Soud pro mládež může rovněž přeměnit ochrannou výchovu na ústavní výchovu nebo může rozhodnou o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení. Přitom může být mladistvému uložen dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření. Výkon ochranné výchovy je upraven v zák. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.“²³

V neposlední řadě je třeba uvést nový Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který jasně definuje jednotlivé činy (přečiny a zločiny) pro dítě.

V § 201 - ohrožování výchovy dítěte se uvádí: *„Kdo vydá i z nedbalosti, osobu mladší osmnácti let nebezpečí zpustnutí tím, že ji svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu, umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší osmnácti let, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Odnětí svobody v trvání šesti měsíců až pěti let hrozí pachateli v případě, spáchal-li tento čin ze zavrženíhodné pohnutky, pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, spáchal-li takový čin opětovně, nebo získal-li takovým činem značný prospěch.“²⁴*

Dále uvádíme například § 145 - těžké ublížení na zdraví, § 146 - ublížení na zdraví, § 171 - omezování osobní svobody, § 175 - vydírání, § 205 - krádež, § 228 - poškození cizí věci. Úplné znění je v příloze č. 2.

²³ ČESKO. *Trestní předpisy; Přestupky; Výkon trestu a výkon vazby; Probační a mediační služba: podle stavu k 8.12.2000*. Ostrava: Sagit, [2000]. S. 256. Úplné znění; č. 246.

²⁴ ČESKO. *Trestní předpisy; Přestupky; Výkon trestu a výkon vazby; Probační a mediační služba: podle stavu k 8.12.2000*. Ostrava: Sagit, [2000]. S. 256. Úplné znění; č. 246.

V závěru je třeba uvést zákon o rodině, dále občanský soudní řád - § 76a), kdy orgány sociálně právní ochrany mohou v případě vážného ohrožení zdraví dítěte navrhnout soudu vydání usnesení, které je v zájmu dítěte, chrání ho, jeho život. Soud v tomto případě rozhoduje do 24 hodin od přijetí návrhu.

V této kapitole jsme definovali šikanu jako sociálně patologický projev chování, popsali příčinu vzniku a charakterizovali jednotlivé fáze šikany. Na závěr jsme uvedli vybrané zákony, které chrání práva dítěte a hájí jeho zájmy.

2 OBĚŤ

Obětí šikany se může stát kdokoliv. Většinou jsou oběti oproti agresorovi nějak znevýhodněné. Ať už třeba tím, že jsou menšího věku nebo mají menší fyzickou sílu, či jsou neobratné, uzavřené nebo mají určité náboženské vyznání. Obětí šikany je dítě, které je delší dobu objektem agrese jiných, je terčem fyzických útoků, posmívání a zesměšňování (za oběť neoznačujeme dítě, jež se do takového nežádoucího postavení dostalo jen náhodně a dočasně). Obětí šikany bývá zpravidla dítě, které se nenaučilo být dostatečně asertivní na to, aby se dokázalo samo ochránit. Obecně lze konstatovat, že i oběť šikany se dá vytipovat. Ohroženější a rizikovější bývají většinou děti z rodiny, kde chybí otec nebo kde je hyperprotektivní výchova, v rámci které se dítěti „*umetá cestička*“, a kdy jej většinou matka svou péčí svazuje. Dále dítě „*jedináček*“ nebo dítě z rodiny s problematickými vztahy k násilí. Obětí se ale může stát za určitých okolností každý, třeba jen tím, že se nějak odlišuje.²⁵

Žák, který je obětí šikany se ve škole necítí nejlépe a jeho vztah k ní je spíše negativní. Dříve či později dojde k přetížení adaptačních mechanismů a dochází k vyčerpání jeho nervové soustavy a může se objevit neuróza či psychosomatické potíže. Velmi často se u těchto dětí může vyskytnout nepozornost při vyučování, zhoršení prospěchu, nadměrná omluvená absence, tendence k neomluvené absenci, celková nejistota a nadměrný strach.²⁶

U obětí pokročilých stupňů šikanování jsou následky velice závažné, mají celoživotní charakter a dotýkají se celé osobnosti. V těch nejhorších případech může oběť vše vyřešit sebevraždou. Při dlouhodobějším brutálním šikanování může dojít ke zhroucení oběti a propukne se u ní panická hrůza ze zabití, oběť má skutečný strach o život. Oběť trpí nočními děsami a má poruchy spánku. Některé z obětí se musí léčit a v jiných případech oběť není schopna pokračovat ve studiu, a to ani po přeřazení na jinou školu. Smutnou skutečností bývá, že oběti se po přechodu na jinou školu někdy opět stávají terčem šikanování. Může stačit málo a celé utrpení se opakuje znovu.²⁷

²⁵ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*, Praha: Grada publishing, 2010. s. 62.

²⁶ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. s. 68.

²⁷ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. 69-70.

2.1 Typologie obětí

Velkou újmu na těle i na duši z šikanování si odnáší oběť. Oběti můžeme zařadit do určitých typů.

MARTÍNEK rozlišuje:

Oběť na první pohled, kdy se jedná o děti, které do okolí vysílají signály slabosti. Jsou většinou vytáhlé, slabé, bojácné, neumí se ve třídě prosadit, neumí se bránit, jsou osamocené a zamlklé. Pokud se stanou terčem legráček, většinou utečou, rozplácí se, někdy zuří a vztekají se, což třídu k legráčkám ještě více povzbudí. Rodiny těchto dětí jsou většinou trochu výjimečné. Často se jedná o děti, jejichž matky o ně mají přehnaný strach, dávají jim najevo, jak je okolní svět nebezpečný. Od rodičů poměrně často slyší slova „*neběhej*“, „*nedělej to*“, „*nechod*“, „*mlč*“ a podobně. **Handicapované děti** jsou velice snadné oběti. V současné době se hodně volá po integraci postižených dětí do škol. Pokud se má dítě dobře zařadit do života, musí se naučit žít do jisté míry samostatně mezi zdravou populací.²⁸

„Jestliže má být jeho integrace dobře ošetřena, musí učitel vědět, jaké základní potřeby dané postižení obnáší. Živelná a nepřipravená integrace je spíše pro takové dítě ohrožující. Setkávám se s případy, kdy učitel má dojem, že si děti s postiženým krásně hrají (např. tím, že si chlapce na vozíku posílají ve velké rychlosti z jedné strany chodby na druhou), a nepřemýšlí o tom, že chlapec nekřičí radostí, ale hrůzou, že spadne.“²⁹

Učitelské děti jsou z nejčastějších obětí a to hlavně v případě, že rodič učitel učí na stejné škole, kde chodí jeho dítě a v horším případě jej sám učí. Pozice tohoto dítěte je nevýhodná z několika úhlů pohledu. To, co projde jiným dětem, dítěti učitele nikdy neprojde. Otec nebo matka jsou vždy u zdroje informací a kolegové je s radostí informují, jak se jejich dcera či syn v jeho hodině chovali. Dále ostatní děti nikdy neuvěří učitelskému dítěti, že jim matka nebo otec neřeknou, kdy budou zkoušení, co bude v písemné práci. Toto dítě má podle spolužáků vždy výhodu.³⁰ *„V neposlední řadě může nastat situace, kdy kolega rodiče učitele hodnotí dva žáky se stejným prospěchem. Dítě kolegy je snaživější než jeho spolužák - neučitelské dítě - a dostane lepší známku. Pro ostatní to však není spravedlivé, neřeší jeho snahu, jeho aktivitu,*

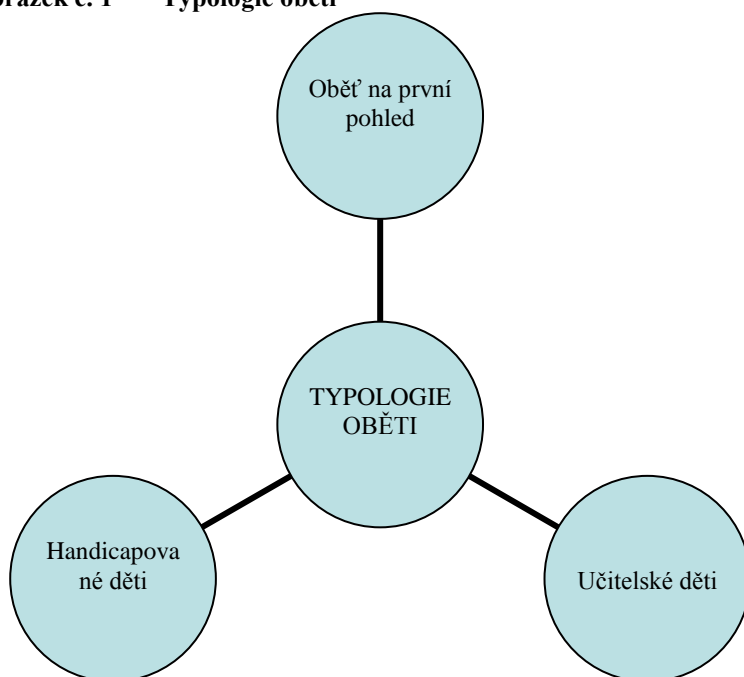
²⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 139-140.

²⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 140-141.

³⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 141.

reálné známky jsou pro ně jediným podkladem pro celkovou klasifikaci“.³¹

Obrázek č. 1 Typologie obětí

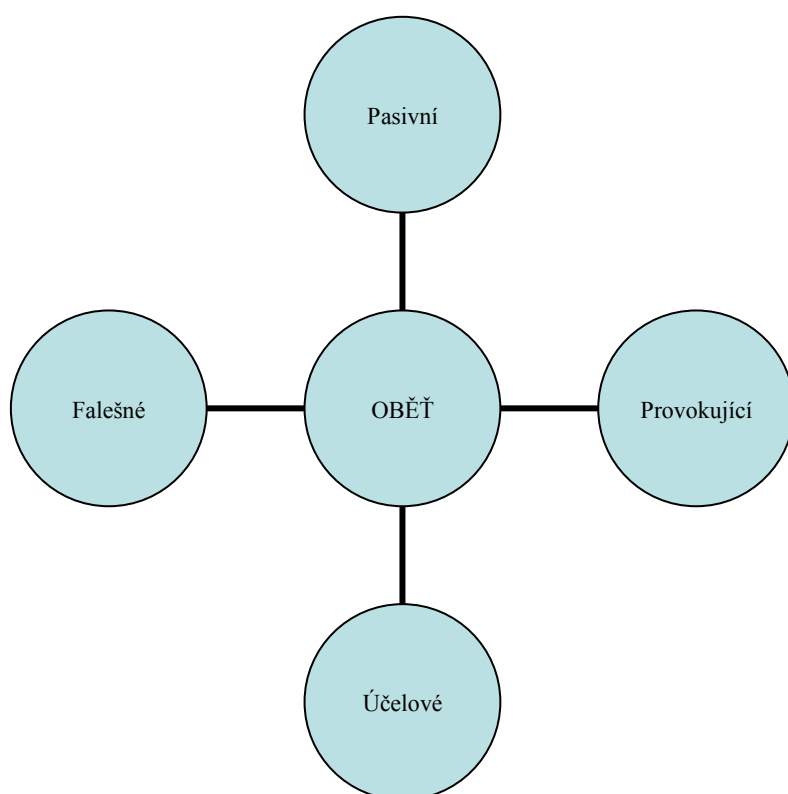
BENDL rozlišuje oběti do čtyř skupin a to na pasivní, provokující, účelovou a falešnou.

Pasivní oběť - do skupiny můžeme zařadit děti, které velice těžce navozují kontakt s kamarády. Jsou to děti uzavřené, opatrné, bojácné, postrádají sebedůvěru a nemají dostatek sil, aby se mohly samy bránit. **Provokující oběť** - skupina má jen malý počet dětí, které schválně provokují, dělají naschvály, posmívají se, a když je jim to opláceno, ihned si jdou stěžovat. **Účelové oběti** - jsou to děti, které se obětí stávají schválně, aby tak mohli získat popularitu ve třídě, nebo aby byli litováni a tak si zajistili přijetí do skupiny. **Falešné oběti** - dětem jde o získání pozornosti, a proto si stěžují na chování spolužáků.³²

³¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 141.

³² BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: SV., 2003. s. 42.

Obrázek č. 2 Typy obětí

2.2 Vývoj jedince 15-18 let

Vývojová psychologie poskytuje informace o způsobu chování, prožívání v jednotlivých etapách života. Informuje nás, jaké mohou být projevy jedince v určitém období vývoje.

Vstup do fáze adolescence je především dobou psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho sociální pozice. Mladý člověk získává a uvědomuje si nové role, spojené s vyšší sociální prestiží. Adolescenti si vytváří svoji vlastní kulturu, která se projevuje v demonstrování potřebě volnosti. Současnost i budoucnost je pro ně stejně důležitá. Přečasná období adolescence má za úkol poskytnout jedinci čas, aby mohl dosáhnout předpokladů stát se dospělým. Zde ale bývá zdroj napětí, neboť tempo biologického, psychického a sociálního vývoje může být rozdílné.³³

Problematika sociálního zrání je v sociologii mládeže jedním z nejvýznamnějších témat a nutno uvést, že je to proces velmi složitý. Ve vědomí jsou vytvářeny struktury, které

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 254.

člověku dávají identitu a určitý řád. Jde především o světový názor, vytváření hodnotové orientace a prohlubování společenských názorů a postojů. Sociální zrání napomáhá utvářet základní motivační struktury ve vědomí mládeže, dlouhodobé i krátkodobé společenské a osobní cíle společenské postoje.³⁴

Sociální vědomí umožňuje mladým lidem ujasnit si, čeho chtějí ve společnosti dosáhnout a co od nich společnost vyžaduje. V další dimenzi se mládež učí přiměřenosti jednání a konání při dosahování osobních a společenských cílů. S procesem sociálního zrání mládeže se prolíná zrání osobnosti, tzn. jeho psychický vývoj. Období mládí je velmi dynamické období psychického vývoje. Významnou součástí vývoje osobnosti tvoří stránka sebeovládání. Vůle napomáhá k integraci osobnosti a jejich vnějších projevu.³⁵

V období adolescence se velmi rozvíjejí sociální vazby a to jak po stránce kvalitativní, tak i kvantitativní. Někteří autoři toto období nazývají jako období extraverze, kdy je velká touha být členem různých skupin a také se pohybovat co nejčastěji ve společenských situacích. Touha po zážitcích je dána tím, že adolescenti se stávají nezávislí na vlastních rodičích a mají potřebu a touhu partnerství. Adolescenti mohou navazovat kontakty s jinými dospělými, mohou mít dobrý vztah ke spolužákům, učitelům, spolupracovníkům, ale může to mít i obrácenou stránku vztahu. Velmi často přijímají pouze svobodu, o zodpovědnost ale nestojí. Příčiny jednání je nutno hledat na počátku vývoje v jeho rodině. V průběhu adolescence se sociální role stále více přibližuje roli dospělého. Její jednotlivé složky adolescent získává postupně. V rodině se dospívající zbavuje degradující role dítěte. Významnou proměnu prochází i role směřující k profesnímu uplatnění.³⁶

ČAČKA uvádí vedle zvláštností i obecné charakteristiky citů, kde existuje v dospívání také kvalitativní specifická prožívání agresivních i pozitivních emocí. Například: **Strach** - vyskytuje se od dětství v nejistých a také v nových situacích. **Hněv** - je již od nejranějších období reakcí na frustrující překážky. Frustrované děti většinou pláčou, jsou agresivní. **Radost** - příjemné prožitky, spokojenost, nadšení, obdiv poskytuje nejprve rodina, přátelé a nakonec láska. Jedinec je dobře adaptován, přijímán. **Citová zralost** - mění se zde citové reakce z dětsky prudkých a výbušných na přiměřenější a tolerantnější. Je potřeba se zbavovat řady emočních problémů jako jsou citová labilita a nevyzrálost. **Emoce** v rámci

³⁴ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000. s. 36.

³⁵ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Nakladatelství Petrklíč, 2000. s. 37-41

³⁶ SAK, Petr. *Sociální vývoj mládeže*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 279.

komplexnějších a vyšších útvarů duševního dění osobnosti - patří zde prožitky, poznatky a zkušenosti dospívajících, které jim pomáhají se orientovat ve složité a rozporupné společenské realitě. Prožitky a poznatky jsou většinou získané mezilidským stykem nebo zprostředkované nejrůznějšími formami.³⁷

V rámci ochrany vlastního „Já“ dospívající projevují formy vzdoru a negativizmu. I dobře vychované děti se stávají v pubertě neposlušnými a nerady přijímají příkazy a rozkazy. Značná vztahovačnost, zkratkovité soudy vyvolávají odpor a agresí.³⁸

Agrese není vždy jen podobou fyzického napadání, ale i nepřímým verbálním napadáním. Formou útoku pak může být například zesměšňující vtip.

„Podle L. Wurmsera (1994) však není agrese jen výrazem přímého vybití kumulované tenze vyvolané frustracemi, ale především výsledkem „komplexu traumatizujících zážitků“ nahromaděných v průběhu života jedince.“ „Jsou rozlišovány poruchy chování ve vztahu k rodině (násilí vůči členům rodiny), poruchy nesocializované (disociální a agresivní chování vůči ostatním dětem), socializované (adaptovanost v rámci skupiny, avšak tyranizování jiných), opoziční vzdor (abnormální nekooperativnost a odpor k autoritě doprovázející antisociální a agresivní chování u dětí), jiné a nespecifikované.“³⁹

V období puberty se jedinci většinou potýkají se sociálně-kulturními problémy. Jde především o vztah mezi chlapci a dívky, muži a ženy, skupinami v oblasti školy, politiky, na úradě nebo na veřejném prostranství. Sociální a kulturní horizont dospívajících se velmi rozšiřuje. Rozvíjí se odpovědnost k lidem, kteří jsou utlačováni nebo nějakým způsobem trpí. Důvěra ve vzory se projevuje v kritickém hodnocení a v dynamice. Tento vývoj jedince může být podporován vzájemným porozuměním a spoluprací rodičů a mladistvých. Je samozřejmé, že lépe obstojí ti z dospělých, kteří v dětství a v období dospívání dostali možnost účasti v rozmanitých aktivitách. Výchovná praxe ukazuje, že škola a rodina bez autority ztrácí svoji hodnotu, jistotu, pevnost a základní funkce.⁴⁰

Zabývali jsme se typologií a typy obětí šikany. Poukázali jsme na specifika ve vývoji jedince v období dospívání, hledání vlastního „já“, snahy o „zařazení se.“

³⁷ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno, 2000. s. 253-254.

³⁸ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno, 2000. s. 338.

³⁹ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno, 2000. s. 341.

⁴⁰ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 399-401.

3 PACHATEL - AGRESOR

Jednotlivci nebo skupina, která šikanuje, se označují jako agresor. Zpravidla je to osoba nadprůměrně fyzicky zdatná, silná, obratná. Agresor bývá necitlivý a bezohledný a za své chování se necítí být vinen. Svoji oběť klasifikuje jako méněcennou bytost, pro niž platí jiná pravidla a často přesouvá zodpovědnost za šikanu na oběť. Své agresivní chování zpravidla projevuje již od raného věku. Rodiče agresorů bývají k agresivnímu jednání tolerantnější nebo jej podporují a sami ve výchově užívají tělesných trestů. Dětem chybí vřelý zájem o ně a dostatečné citové zázemí. Ohroženy jsou ale i děti z rodin plně zaměstnaných rodičů, kteří nemohou dětem věnovat dostatečnou pozornost. Existuje však i nebezpečí, že se tlaku šikany poddá i docela obyčejný člověk. Svou roli tu sehrávají velmi silné davové fenomény, podle výzkumu také vliv médií a přemíra násilí v nich, která v člověku posiluje jeho slabá místa a může jej vyprovokovat k napodobování. Velký vliv má i společnost, ve které se uplatňují hodnoty na sebeprosazení, agresivitu, kde hodnota lásky a soucitu je potlačována. Za maskou síly a přehnaným vychloubáním se obvykle skrývá slabost a bezmocnost.⁴¹

3.1 Typy agresorů

KOLÁŘ zaznamenává výskyt tří typů agresorů: hrubý typ, velmi slušný a srandista. **První typ** - je hrubý, primitivní, impulzivní, který často figuruje v gangu a páchá trestnou činnost. V rodině se často vyskytuje brutalita a agrese - jako by agresori násilí vraceli a napodobovali. Agresor většinou šikanuje tvrdě a nelítostně. Používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních. **Druhý typ** - je naopak velmi slušný, šlechetný a kultivovaný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Šikanování se projevuje formou násilí a mučení. Děje se to většinou bez přítomnosti svědků, skrytě. Je typické časté uplatňování důsledného a náročného přístupu - výsledkem je vojenský styl výchovy, kde není láska. **Třetím typem** - bývá srandista, optimistický se značnou sebedůvěrou a výmluvností, který je nezřídka oblíbený. Šikanuje pro pobavení sebe a ostatních. Významnější specifika ve výchově nebyla doposud zaznamenána. Pouze

⁴¹ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: SV., 2003. s. 44.

v obecnější rovině je citová subdeprivace a absence duchovních hodnot.⁴²

MARTÍNEK rozděluje agresory na hrubé, jemné, srandisty a spouštějící šikanu. **Agresor hrubý, fyzický** - jedná se o jedince, který k týrání oběti užívá své síly a převahy. Oběti jsou většinou biti, škrceni, pálení. Většinou se jedná o jedince, který doma od svých rodičů zažívá podobné chování a za prohřešky bývá tvrdě potrestán. **Agresor jemný, kultivovaný** - jde o mladistvé, kteří se k učitelům, dospělým lidem chovají slušně, jsou vždy ochotni pomoci a často bývají třídním učitelem navrhováni za předsedu třídy a stávají se hvězdou třídy. Jakmile ale učitel odejde ze třídy, spouští jedinec poměrně tvrdou šikanu, ovšem nikdy neublíží oběti sám. Většinou stojí v pozadí a má své pomahače, kteří jeho rozkazy a příkazy plní. **Agresor srandista** - je to osoba učitelům příjemná, nepřipouštějící si žádné starosti a žádnou zodpovědnost. Snaží se životem proplouvat, dokáže v nudné hodině zavtipkovat, kdy všechny pobaví a všichni se zasmějí. Pokud se ale stane, že učitel přijde do třídy a on některému spolužákovi ubližuje, brání se slovy, že to byla jen sranda a dovolává se potvrzení ostatních. **Agresor spouštějící ekonomickou šikanu** - zde se jedná o děti, kde rodina ve výchově preferuje nadbytek materiálních věcí. Rodiče svého potomka podporují, chtějí, aby byl nejlepší za každou cenu, každou novinku musí mít, aby ve společnosti nebyl pozadu. Je pravdou, že tyto děti mají nadbytek všeho, co si můžou přát, ale především jim chybí od rodičů cit a opravdové rodičovské souznění. Pokud se ale jedinec nenaučí vážit si materiálních věcí, velmi těžko se naučí vážit si mezilidských vztahů. Majetek agresorům pak slouží k rozvrstvení třídy, kdy děti, které vlastní značkové oblečení, nejmodernější mobil, zastávají ve třídě vedoucí místo.⁴³

Agresivní sklony se u člověka utvářejí v prvních letech života. Psychiatr světového jména Stanislav GROF říká, že krutost, se kterou lidé jednají, není dost dobře vysvětlitelná jako reakce na cokoli, co dítě potká od narození. Není události v běžném životě tak zlé, aby se v ní dala hledat příčina brutality, s jakou se setkáváme třeba u některých sadistických vrahů. Snad síla prožitků, kdy lidský plod se prodírá porodními cestami ven, se může cítit, že mu jde o život, a tak vysvětlit hrůzy agrese, kterou je člověk použit proti svým bližním.⁴⁴

BENDL rozlišuje pachatele na: **Útočníci - oběti** - jedinci se buď stávají agresory, a nebo oběťmi. Jejich role ve skupině se střídá. **Útočníci** - děti, jež pronásledují druhé

⁴² KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. s. 86.

⁴³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 136-138.

⁴⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. s. 23.

a přitom bez důvodu. Tyto děti většinou převyšují své vrstevníky fyzickou silou, sebedůvěrou a energií. **Úzkostní útočníci** - jde o děti s nejmenší sebedůvěrou, které mají problémy s učením, rodinné problémy a šikanováním se snaží kompenzovat si svoje nízké sebevědomí.⁴⁵

3.2 Agresor a školní kolektiv

Spolužáci v třídním kolektivu jsou velmi specifickou skupinou. Mají určitým způsobem rozdělené role ve skupině a i úlohy a to jak k sobě samotným tak k pedagogům. Očekává se od nich spolupráce s pedagogy i vzájemná tolerance, spolupráce mezi sebou. V neposlední řadě i dodržování školního řádu a norem slušného chování, které jsou obecně platné ve společnosti. Dá se říci, že se jedná o pedagogické záměry, kterými se třídní kolektiv zcela neřídí. Je nutno přihlídnout i k sociálně psychologickým zákonitostem nevýběrových skupin. Jedná se o skupiny, které si jedinec nevybral sám, ale je nucen v těchto skupinách setrvat. Tyto zákonitosti je nutno respektovat a při výchově s nimi počítat. Pokud třídní kolektiv spolupracuje, vzájemně se toleruje a dodržuje normy je vše v naprostém pořádku. Problém nastává ve chvíli, kdy v kolektivu jsou jedinci případně jedinec s asociálním chováním a jeho vliv ve skupině se posiluje. Dochází k tomu, že tzv. zdravé jádro kolektivu slábne a začíná převládat skupina jedinců s asociálním chováním a začíná platit právo silnějšího o bezohlednějšího. Slabší jedinci ze zdravého jádra skupiny se přidávají k tzv. vůdci nezdravého jádra skupiny, a to z důvodu, aby se nestali terčem útoku tohoto jádra nebo i z případného obdivu k vůdci této skupiny. Pokud nezdravé jádro získá převahu ve skupině, dochází k tomu, že v případě nesouhlasu jedince s negativním chováním ze strany části skupiny je jedinec vyčleněn na okraj skupiny a stává se objektem šikanujícího jednání. Je terčem projevů přímé fyzické agrese nebo slovních urážek. V rámci zachování celistvosti skupiny převládá vyřizování si věcí mezi sebou, což hlavně znamená nežalovat. Ve zdravé skupině to je věc cti a porušení, znamená pohrdání ostatních členů skupiny, v nezdravé skupině čest nahrazuje strach z pomsty. Tudíž dochází k socializačnímu tlaku na členy skupiny a je od nich očekávaná forma chování a jednání, kterou diktuje vůdčí osobnost nezdravé části skupiny. Skupina přejímá normy chování nastolené agresorem a k šikaně se dosud připojují i umírnění jedinci ve skupině.⁴⁶

⁴⁵ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: SV., 2003. s. 42.

⁴⁶ ŘÍČAN Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ P., *Jak na šikanu*, Praha: Grada publishing, 2010. s. 47-51.

4 PREVENCE ŠIKANY NA SOŠ A SOU

Šikana jako téma je zapracováno do vzdělávacího procesu, kde je součástí občanské nauky, tělesné výchovy, výtvarné výchovy i rodinné výchovy.

Pojem prevence pochází z latinského slova „preventus,“ což znamená zákrok předem. Prevence šikany je vždy na místě v případech, kdy byla prokázána, ale i tehdy, pokud se ještě neobjevila, nebyla zjištěna. Je velmi důležité, abychom předešli šikanování, zabránili jeho opakování. Prevence může být také „bojem“ proti šikaně. Lidé, kteří chtějí předcházet šikaně, by měli mít odbornou kvalifikaci. Základním předpokladem je celoškolní přístup. Je to postupné rozvíjení prevence na co největším počtu školního zařízení za pomoci ministerstva školství. Prevenci dělíme na primární, sekundární a terciární.

Primární prevence se zaměřuje na přijetí hodnot, jež odmítají nezákonné jednání a to zdravou částí společnosti. Toto je možné za použití různých motivačních programů, osvětovou činností, především informovaností o způsobech obrany, vhodném chování. Do primární prevence spadají i programy za účelem předcházení nezákonnému jednání a případným důsledkům tohoto jednání. Nespecifická primární prevence - jedná se o aktivity na vyplnění volného času například pro děti a mládež. Při těchto aktivitách dochází k rozvíjení osobností správným směrem. K aktivitám dochází v celé společnosti, a to pomocí poradenských, výchovných, vzdělávacích a jiných programů obdobného typu. Specifická primární prevence - je mířena ke skupinám rizikovým, dále ke skupinám se specifickými vzdělávacími potřebami. U těchto z důvodu eliminace možného vyloučení jedince ze skupiny. K tomuto slouží podpůrné programy se standardy k zlepšení preventivních činností. **Sekundární prevence** se zabývá impulsy k páčání trestné činnosti, sociálně patologickými jevy. V sekundární prevenci hraje důležitou úlohu i stát s důrazem na rodinu jako na základní pilíř, jež je důležité vhodně směřovat. **Terciární prevence** je určena pro osoby, které se již rizikového chování dopouštějí. Zde je preventivní činnost zaměřena k zamezení pokračování a prohlubování takového to chování. Zde jde především o reintegraci a resocializaci osob. Úspěšnost takové prevence je dle dostupných statistik výrazně větší u osob prvotně trestaných (prvopachatelů) oproti recidivistům. Dosud provedené výzkumy u pachatelů mladistvých u části poukazují na život v problémových podmínkách již před prvotním trestním stíháním, tito jedinci měli výchovné problémy již před dovršením patnáctého roku a spoléhali na svoji beztrestnost, což je i částečně motivovalo k dalšímu protiprávnímu jednání. Přibližně čtvrtina

mladistvých prošla nějakým typem výchovného zařízení, avšak největší část delikventů pocházela z rodin nefunkčních. Tito se také dopouštěli nejzávažnějších trestných činů (loupeží a vražd). Skoro polovina dotazovaných však uvedla, že vyzkoušela drogy a alkohol. V rámci terciární prevence větší část prvovězněných měla šanci k získání kvalifikace, kdy toto před uvězněním měla jen nepatrná část těchto mladistvých. Trestná činnost mladistvých se vyznačuje použitím nepřiměřené agresivity.⁴⁷

Prevence šikany podle ŘÍČANA je na místě jak tam, kde k ní prozatím nedochází, tak hlavně i tam, kde k ní prokazatelně došlo. Metody prevence jsou v obou případech přibližně stejné.

KOLÁŘ uvádí model **ucelené pomoci**, který má sedm vrstev:

***Pedagogická komunita**, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním. **Specifický program proti šikanování** jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detektovat a účinně léčit. **Odborné služby resortu školství**, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně-pedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování. **Spolupráce škol s odborníky** z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývající se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry (zejména při brutálních a kriminálních šikanách). **Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů** školám při vytváření prevence šikanování. **Kontrola škol ze strany České školní inspekce**, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním. **Monitorování situace** a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.⁴⁸*

4.1 Systém prevence na školách

Systém prevence na školách se řídí **Metodickým doporučením k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28**, vydané MŠMT.

⁴⁷ ZOUBKOVÁ, I., J. NIKL a V. ČERNÍKOVÁ. *Kriminalita mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. s. 43-44.

⁴⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. s. 198.

Na tvorbě a realizaci programu v systému prevence na školách jsou zainteresováni všichni pracovníci s tím, že preventista školy se zabývá metodikou prevence. Tato činnost obsahuje:

- Sledování studentů, u nichž jsou sklony k sociálně patologickému jednání, případně u nich je předpoklad takového chování. Jedná se projevů šikany, agresivity vůči ostatním studentům, záškoláctví a v neposlední řadě i užívání návykových látek).
- Poradenské činnosti pro žáky i pro zákonné zástupce.
- Spolupráce ohledně zajištění odborného pracoviště například OSPOD, P-centrum, pedagogicko-psychologickou poradnu. Spolupráce ohledně odborných pracovišť za účelem péče o studenta probíhá většinou po konzultaci s třídním učitelem.
- Konzultace s třídními učiteli má předcházet rozvoji sociálně patologických jevů a vnímání signálů počínajících takovýchto projevů.
- Preventista dále vytváří programy za účelem utužování a vzájemného sblížení studentů ve skupině, třídě a jiných formách společného soužití v rámci školní činnosti případně i mimoškolních aktivit.
- Nabádá a ukazuje možnosti pro studenty ohledně vzájemného naslouchání, respektování se, komunikování a prosazování svých názorů v kolektivu.
- Přípravuje takzvaný Minimální preventivní program a to v horizontu jednoho roku. Jedná se o plán akcí za účelem předcházení patologických jevů.
- Preventista má rovněž místo ve výchovné komisi školy.

Ředitel školy odpovídá za aktivity školy v oblasti prevence šikanování:

- zajistí seznámení žáků, učitelů, vychovatelů, výchovných poradců s problematikou šikany
- seznámí pedagogy se systémem školy pro oznamování a vyšetřování šikany
- vede pečlivou evidenci všech případů agresivního chování a šikanování
- ustanoví metodika prevence šikany

- umožňuje vzdělávání pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování
- zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků na žáky ve škole před vyučováním, o přestávkách, podle potřeby mezi budovami školy
- zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, byli seznámeni s negativními důsledky šikany
- zajistí doplňování školní knihovny o literaturu v oblasti šikanování

Krizový plán:

- postupy řešení šikanování
- výchovná opatření
- spolupráce s rodiči
- spolupráce se specializovanými institucemi

Výchovná komise školy je převážně složena z ředitele školy, výchovného poradce, školního metodika prevence, pracovníka OSPOD, zástupce rady školy, třídního učitele a při jednání ohledně konkrétního studenta je přítomen i zákonný zástupce žáka. Tato komise převážně řeší problémy žáků a to kázeňského charakteru, neomluvenou absenci, zhoršení prospěchu.⁴⁹

4.2 Preventivní program SOŠ a SOU v Šumperku

S platností od 1. 2. 2011 je stanovena interní směrnice ředitele SOŠ a SOU v Šumperku pro provádění primární prevence rizikového chování žáků dle **Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28** vydané MŠMT. Byla vydána **Směrnice pro primární prevenci rizikového chování žáků střední školy. Příloha č. 2 - Šikana**

Typ rizikového chování - způsob chování, jak získat pomocí fyzického

⁴⁹ Šikana.cz. *Občanské sdružení proti šikaně* [online]. c2003, poslední revize 5. 3. 2006 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <<http://www.sikana.cz/>>.

a psychického týrání moc a pocit převahy nad druhými. Jde o jednání agresivní, často nezákonné, ale trpěné.

Východiska

Nepřímé znaky šikanování:

- ✓ Žák je o přestávkách často osamocný
- ✓ O přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- ✓ Působí smutně, nešťastně, stísněně
- ✓ Stává se uzavřeným
- ✓ Stále postrádá nějaké své věci
- ✓ Odmítá vysvětlit poškození a ztráty svých věcí
- ✓ Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- ✓ Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- ✓ Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole

Přímé znaky šikanování:

- ✓ Posměšné poznámky na adresu žáka, nadávky, ponižování
- ✓ Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu
- ✓ Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků
- ✓ Skutečnost, že se jim podřizuje
- ✓ Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních činů
- ✓ Honění, strkání, kopání, šťouchání

Kdo řeší a s kým spolupracuje - školní metodik prevence s výchovným poradcem, školním psychologem, třídním učitelem, se školským poradenským zařízením, pediatrem.

Jak postupovat - devět kroků při řešení počáteční šikany:

- ✓ Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání zda nejde o neobvyklou formu šikanování
- ✓ Rozhovor s informátory a oběťmi
- ✓ Nalezení vhodných svědků
- ✓ Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky
- ✓ Ochrana oběti
- ✓ Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi
- ✓ Výchovní komise
- ✓ Rozhovor s rodiči oběti
- ✓ Práce s celou třídou

V jakém případě vyrozumět Policii ČR - pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Co by mělo být cílem řešení - učitelé, pedagogičtí pracovníci, vychovatelé by měli vědět, že v současné době žádné prostředí, kde se zdržuje více dětí pohromadě, není vůči šikaně imunní. V kolektivech je třeba věnovat zvýšenou pozornost příznakům skrytého násilí, jak fyzického tak psychického.⁵⁰

⁵⁰ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a studentů ve školách a školských zařízeních. č. j. 21291/2010-28 vydané MŠMT.

4.3 Odborný tým

Pedagog

Pedagog šikaně musí předcházet a to vhodným přístupem, a to zejména zájmem o žáky, jejich vzájemné vztahy. V případě zjištění obětí nebo možných obětí šikany snažit se posilovat jejich pozici ve skupině a takové to jedince znovu začlenit do skupiny. Při zjištění šikany musí zaujmout k tomuto chování negativní postoj a tento prezentovat před kolektivem, tento postoj je důležitý pro oběť šikany, která má pocit určité ochrany a podpory. Takovýmto projevem dává pedagog signál i dalším jedincům ve skupině, že takovéto chování je netolerovatelné a vybočuje s uznávaných norem společnosti. V případě zjištění znaků šikany je vhodné kontaktovat rodiče možné oběti, věc s nimi citlivě rozebrat a hledat projevy případných následků šikany v chování jejich dítěte. Je vhodné, aby tuto situaci řešil a konzultoval s odborníky. Pokud je zjištěn viník takového to jednání, je nutno tohoto potrestat. Musí však dbát na to, aby odsoudil chování takového viníka, nikoliv jeho samotného, a toto i sdělit celé skupině. Snaží se nalézt způsob, jak agresora zapojit do činností, kde vybijí svou agresi a rovněž bude schopen se pozitivně projevit. V případě snahy agresora o nápravu svého chování dát mu najevo, že si všímá jeho snahy o změnu a jeho pozitivní chování.⁵¹

Výchovný poradce

Poradenství ve školním prostředí lze brát jako vztah dvou jedinců nebo jedince a skupiny. To je za účelem při řešení výchovných nebo vzdělávacích problémů žáků. Základním cílem výchovného poradce je vést studenta k náhledu na vlastní situaci a aktivně ji řešit. Poradenské činnosti pomáhají studentům stanovit si potřebné cíle, nabízet standardní strategie řešení a odkazovat na další poradenská zařízení.⁵²

Rozhovor s výchovným poradcem:

Otázka č. 1: „Jak dlouho děláte výchovného poradce?“

Odpověď: „Jako poradce pracuji 18 let. Současně pracuji i jako preventista, což se nám osvědčilo na naší škole.“

⁵¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 82.

⁵² VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. s. 334.

Otázka č. 2: „Můžete jmenovat konkrétní akce v rámci šikany?“

Odpověď: „Uskutečnili jsme besedu s videoprojekcí na téma šikany. Ve spolupráci s třídními učiteli proběhla skupinová sezení s žáky na dané téma. V nedávné době jsme řešili výskyt šikany v problémovém kolektivu dívek. Máme zřízenou schránku důvěry. Předali jsme žákům i rodičům propagační preventivní tiskoviny o šikaně (brožury, letáčky). Navrhl jsem učitelům OBN zařadit do výuky nácvik asertivního chování jako prevenci šikany.“

Otázka č. 3: „Jak hodnotíte spolupráci s žáky na jednotlivých akcích?“

Odpověď: „Poměrně dobře. Při nácviku asertivního chování ve výuce OBN, se žáci aktivně zapojili a spolupracovali s vyučujícím. Besedy o šikaně přijímali žáci pasivně, naopak videoprojekce je zaujala.“

Otázka č. 4: „S kým spolupracujete rámci realizace preventivního programu?“

Odpověď: „Spolupracuji s celou řadou organizací a institucí. Zejména s referátem soc. věci MěÚ, odd. Péče a soc. právní ochrany, Policie ČR Šumperk, Probační a mediační služba, DDM Vila Doris, Dům kultury. V neposlední řadě pak s vedením školy a třídními učiteli.“

Otázka č. 5: „Jak hodnotíte účinnost školního preventivního programu v oblasti šikany?“

Odpověď: „Vzhledem k tomu, že jsme velká škola s mnoha učebními obory, hodnotím účinnost v oblasti šikany jako dobrou. V posledních dvou letech jsme odhalili a vyšetřili dva závažnější případy šikany. Díky prev. Programu se nám daří problematiku šikany udržovat v přijatelných mezích.“

Nepedagogičtí pracovníci

Jedná se o pracovníky škol, kteří se nepodílejí na přímé pedagogické činnosti. Tedy mezi tyto patří například administrativní pracovník, školník, uklízečka, kuchařka a jiné. Tito zaměstnanci se rovněž mimo jiné řídí školním řádem a jsou proškoleni pro případ zjištění šikany a postupu při jejím řešení. Proškolení těchto pracovníků je v kompetenci ředitele školy, který tyto pracovníky má zahrnuty i v minimálním preventivním programu školy.

Kurátor

Činnost kurátora pro mládež spočívá v péči o nezletilé děti, které se svým jednáním dopustily činu jinak trestného (jedná se o děti do 15 roku věku), v péči o mladistvé, proti kterým je vedeno přestupkové řízení nebo trestní řízení (věková skupina od 15 roku věku do 18 roku věku). Kurátor se dále podílí na řešení problémů mládeže související s toxikomanií, záškoláctvím, šikanou, útěkářstvím. Je v úzkém pracovním kontaktu se soudy, věznicemi, zdravotnickými zařízeními, školami, probační a mediační službou ČR, občanskými sdruženími. V průběhu trestního řízení u hlavního líčení zastupuje mladistvého při jednání před soudem. Rovněž při projednávání v přestupkovém řízení je tomuto u přestupkové komise přítomen. Při provádění výslechů mladistvých a nezletilých Policií ČR se těchto účastní.⁵³

Lékaři, psychologové

Pediatři a odborní lékaři, dětské psychologové, psychiatři a zařízení, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie, tvoří nezbytnou součást subjektů k odhalování a řešení jednotlivých stádií šikany. Lékař rovněž může plnit prvotní funkci tím, že si v případě pravidelných prohlídek může všimnout například nestandardního chování pacienta, fyzického poškození na těle, modřin, zhmožděnin a podobně.

Prevence ze strany Policie ČR

Policie plní úkoly spojené s ochranou bezpečnosti osob, majetku, dohlíží na dodržování veřejného pořádku, provádí činnosti související s objasňováním a odhalováním trestné činnosti i přestupků. Stíhání pachatelů činů atd. (zákon č. 283/1991 Sb.) Dalším úkolem je i preventivní působení. Činností se zabývá Preventivní informační skupina Policie České republiky a tato za pomoci mnoha projektů se snaží působit na děti a mládež a takto předcházet trestné činnosti. Mezi projekty patří: projekt Nechte mě být - jedná se o přednáškový projekt spojený s interaktivním způsobem výuky. Jedná se o videofilm s čtyřmi příběhy, kdy jeden se zabývá problémem šikany. Cílem programu je i aktivní zapojení posluchačů do přednášky a to průběžně, kdy po zhlédnutí jednotlivých příběhů

⁵³ Švamberk NET, s.r.o. *Kurátor pro mládež - Odbor sociálních věcí, školství a kultury* - www.vinohrady.brno.cz [online]. [cit. 2011-03-16]. Dostupné z: <http://www.vinohrady.brno.cz/odbor-socialnich-veci/kurator-pro-mladez/>.

nastolených situacích diskutují a následně se jim pustí závěr filmu, na kterém si žáci ověří, zda v průběhu diskuze správně odpovídali a reagovali. Projekt vznikl v roce 2004. Další formou je i vydávání různých materiálů v tištěné podobě například „*Bojím se promluvit*“, jedná se o materiál zabývající se šikanou. Programů, které vznikají za účelem prevence, je vytvářeno velké množství a jsou zaměřeny na různé věkové skupiny osob. U šikany se preventivní programy zaměřují na žáky již na prvním stupni základní školy a to společně s preventivními programy dopravního rázu. Pro starší děti jsou dále připravovány projekty se zaměřením na drogy, zvýšení právního vědomí. Projekty, které směřují k nalezení správné cesty zpět a současně mají předcházet páchání trestné činnosti. Šikanou a jinou trestnou činností mládeže se zabývají policisté, kteří jsou specialisté na mládež, soustavně se vzdělávají a zvyšují si svou profesní odbornost. Nedílnou součástí jejich práce je i spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany, zdravotníky, pedagogy a dalšími osobami pracujícími s mládeží.⁵⁴

4.4 Postup při odhalování a řešení případů šikany

Při řešení případů šikany nebo v případě podezření je postup následující:

1. Učitel svá zjištění konzultuje s ostatními pedagogy.
2. V případě podezření toto oznámí vedení školy a výchovnému poradci.
3. Snaží se zajistit svědky, na tomto spolupracuje s pedagogickým sborem školy.
4. Výchovný poradce společně s třídním učitelem učiní pohovor se svědky, o tomto provedou zápis a nechají jej podepsat. Pohovory probíhají individuálně a je nutné se vyvarovat konfrontaci s případným agresorem.
5. Třídní učitel věc projedná s rodiči možné oběti. Vyslechne oběť a to společně s výchovným poradcem. Při tomto výslechu klade důraz na důvěrnost sdělených informací a diskrétnost. Opět o tomto provede zápis. Nabídne možnost obrátit se i na vhodné poradenské pracoviště a to jak rodičům, tak i oběti šikany.

⁵⁴ *Příklady dobré praxe realizované Policií České republiky | archiv stránek mvcr.cz, červen 2008 [online]. c2005 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/dobrapraxe/index.html>>.*

6. Výchovný poradce společně s třídní učitelem provede pohovor s agresorem. O tomto sepíše zápis a nechá jej podepsat. Zaměří se na případné rozpory ve výpovědích, pokud je agresorů více.
7. Po zajištění všech možných svědectví výchovná komise s ředitelem dá návrh dalšího postupu.
8. Agresora je nutno potrestat. O výši trestu rozhodne, zda jde o opakující se jednání nebo první případ. Dále třídní učitel toto oznámí rodičům agresora a rovněž je seznámí s tím, jaká výchovná opatření budou použita. O tomto jednání s rodiči provede zápis.
9. S průběhem šetření a s výsledkem třídní učitel seznámí rodiče oběti a o tom provede zápis.
10. Pokud šetření bude ukončeno, případ probere třídní učitel s třídním kolektivem za pomoci výchovného poradce. Seznámí žáky s potrestáním agresorů.
11. Dále sleduje třídní učitel vývoj situace ve třídě a to jak chování agresora, tak i oběti.
12. V případě závažnějšího případu šikany, oznámí toto ředitel školy Policii ČR.⁵⁵

⁵⁵ Šikana - projekt Minimalizace šikany | Minimalizace šikany [online]. c2008 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <<http://www.minimalizacesikany.cz/>>.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Ve výzkumném šetření jsme se zaměřili na zkoumání povědomí studentů o sociálním patologickém jevu šikana na SOŠ a SOU v Šumperku a jeho zmapování.

5.1 Cíle, výzkumné předpoklady

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké mají studenti SOŠ a SOU v Šumperku povědomí o sociálně patologickém jevu šikana, zda se s ní setkali, zmapovat a ověřit jejich znalosti v dané oblasti.

Vymezení problému: Povědomost respondentů o existenci šikany a následné pomoci.

Výzkumné předpoklady (dále jen VP):

VP 1: Předpokládáme, že většina respondentů má potřebné znalosti o šikaně.

VP 2: Předpokládáme, že většina respondentů se setkala se šikanou u nich na škole.

VP 3: Předpokládáme, že více jak polovina respondentů se stala obětí šikany spolužáků.

VP 4: Předpokládáme, že většina respondentů se stala obětí skupinové šikany.

VP 5: Předpokládáme, že většina obětí z řad respondentů se někomu svěřila.

VP 6: Předpokládáme, že více jak polovina respondentů by se obrátilo o pomoc na rodiče a výchovného poradce ve škole.

VP 7: Předpokládáme, že většina respondentů, kteří se stali obětí šikany, se nebránilo.

5.2 Metodologie, cílová skupina, organizace

V rámci metodologie byla použita kvantitativní metoda dotazník.

Dotazník je vlastně způsob kladení otázek a získávání odpovědí v písemné formě. Samotný dotazník bývá sestaven s předem připravených formulovaných otázek, na které respondenti písemně odpovídají. A podle toho, jakým způsobem mají respondenti na určitou

otázku odpovědět, rozdělujeme otázky na otevřené (nestrukturované) či uzavřené (strukturované). Z nejdůležitějších požadavků lze uvést, že v dotazníku musí být položky všem respondentům srozumitelné, jednoznačné, jasné, měli bychom zjišťovat jen nezbytné údaje.⁵⁶

Kontaktovala jsem výchovného poradce na škole, abych mohla uskutečnit výzkumné šetření. Setkala jsem se s pozitivním přijetím souhlasnými stanovisky. Dotazníky jsem předala studentům I. a III. ročníků obor prodavač a obchodník na SOŠ a SOU v Šumperku. Spolupracovali se mnou jejich třídní učitelé.

Výzkumné šetření proběhlo v období 12. prosince 2011 až 13. ledna 2012. Oslovených bylo celkem 100 respondentů, kteří byli ubezpečeni o anonymitě dotazníku.

Otázky 1, 2, 3 sledují demografické údaje. Další otázky jsou zaměřeny na zjištění povědomí šikany na SOŠ a SOU a její prevence.

Vyhodnocení bylo provedeno pomocí čárkové metody, výsledky jsou zobrazeny pomocí tabulek a grafů.

Cílovou skupinu tvořili studenti SOŠ a SOU v Šumperku. Chlapců bylo 28, dívek 72 ve věku od 16 do 21 let.

5.3 Vlastní šetření

Respondenti

Tabulka č. 1. Rozdělení respondentů podle věku

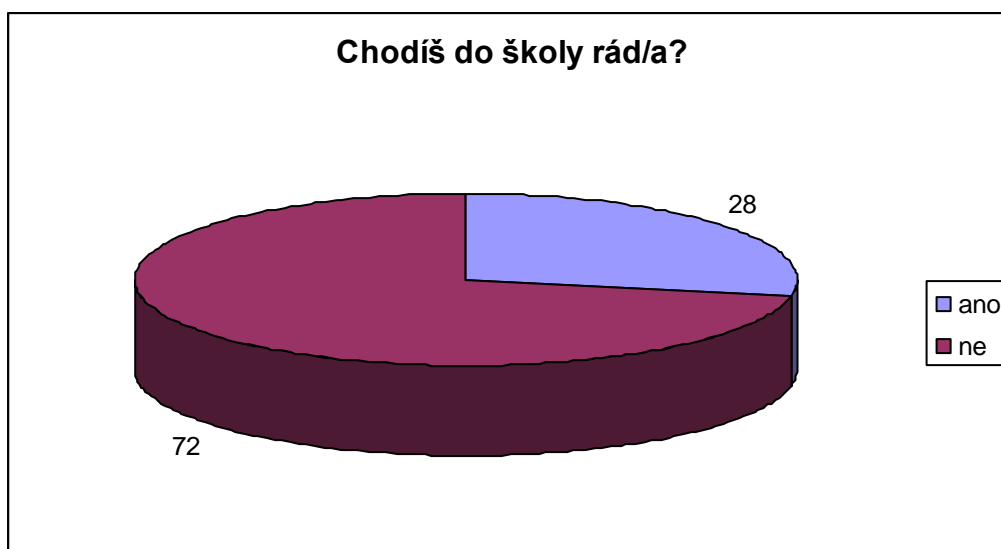
Věk	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
16	24	0,24	24
17	36	0,36	36
18	2	0,02	2

⁵⁶ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*, Grada Publishing, 2007, str. 163-169.

20	18	0,18	18
21	20	0,20	20
	Σ 100	Σ 1	

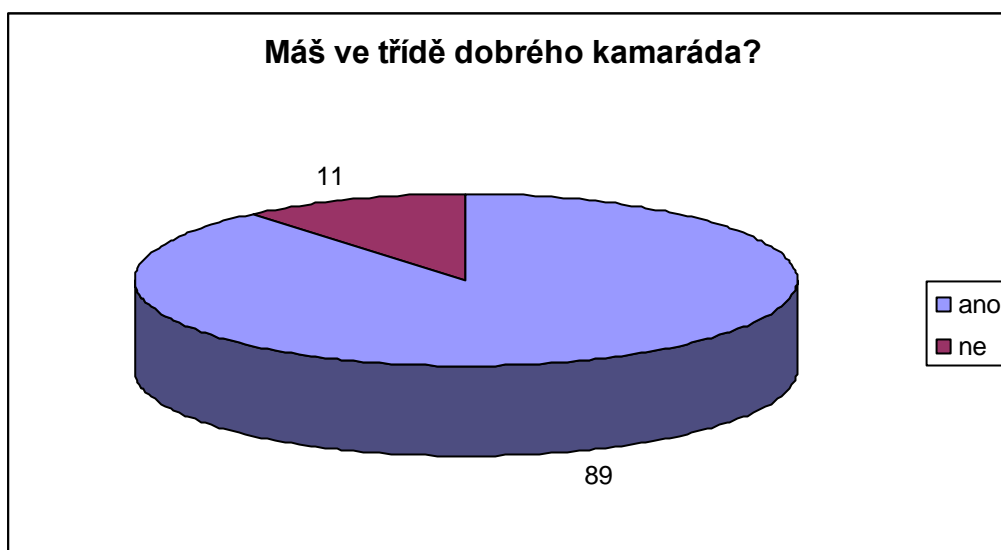
Na otázku z jaké jsou respondenti z rodiny, jsme se dozvěděli, že z úplné rodiny bylo 48 respondentů, z neúplné rodiny jich bylo 36 a ve znovuobnovené bylo 16 respondentů.

Graf č. 1. „Chodíš do školy rád/a?“

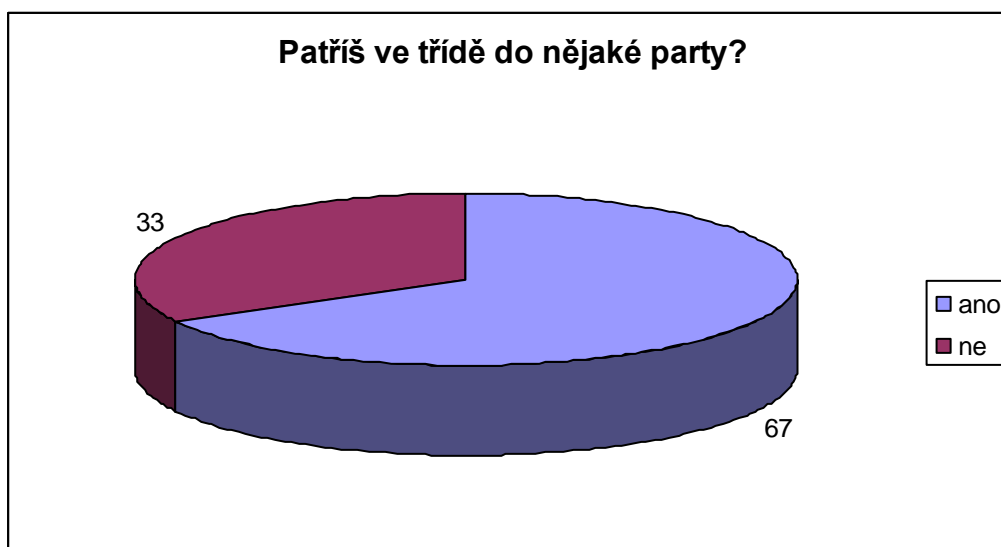
Na otázku, jestli do školy rádi jich 28 odpovědělo ano a zbývajících 72 respondentů odpovědělo ne.

Graf č. 2. „Máš ve třídě dobrého kamaráda?“

Z odpovědí jsme zjistili, že skoro většina respondentů má ve třídě dobrého kamaráda. 89 respondentů odpověděla ano.

Graf č. 3. „Patříš do nějaké party?“

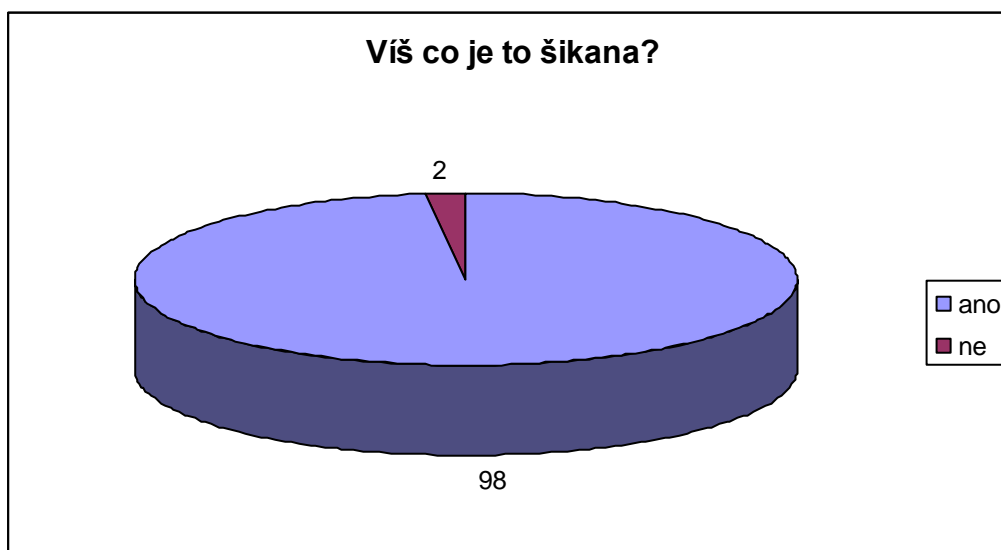
Zjišťovali jsme, jestli respondenti patří ve třídě do nějaké party. 67 respondentů uvedlo ano.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 1: „Přepokládáme, že většina respondentů má potřebné znalosti o šikaně a ví, co to je šikana.“

Tabulka č. 2. Víš, co je to šikana?

Odpověď	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Ano	98	0,98	98
Ne	2	0,02	2

Graf č. 4. „Víš co je to šikana?“

Výzkumný předpoklad byl potvrzen, neboť 98% respondentů ví a zná, co je to šikana.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 2: „Předpokládáme, že více jak polovina respondentů se setkala se šikanou u nich na škole.“

Tabulka č. 3. Setkal/a ses se šikanou u vás ve škole?

Odpověď	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Ano	62	0,62	62
Ne	38	0,38	38

Graf č. 5. „Setkal/a ses se šikanou u vás na škole?”

Výzkumný předpoklad byl potvrzen, neboť 62% studentů se na škole setkala se šikanou.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 3: „Předpokládáme, že více jak polovina respondentů se stala obětí šikany ze strany spolužáků.”

Tabulka č. 4. Byl/a jsi obětí šikany ze strany spolužáků (nebo jsi)?

Odpověď	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Ano	52	0,52	52
Ne	48	0,48	48
	Σ 100	Σ 1	

Graf č. 6. „Byl/a jsi obětí šikany ze strany spolužáků?“

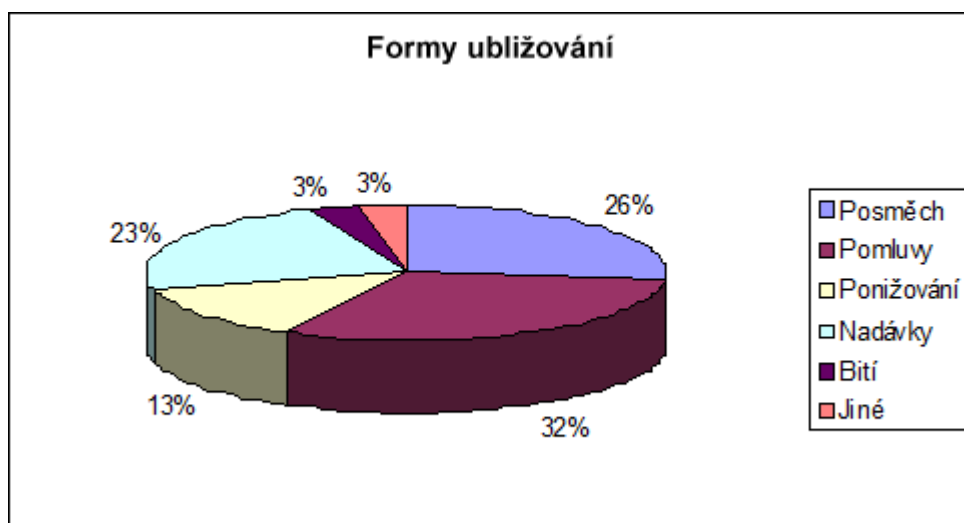

Výzkumný předpoklad byl potvrzen, neboť 52% respondentů se stalo obětí šikany ze strany spolužáků.

Tabulka č. 5. Formy ubližování

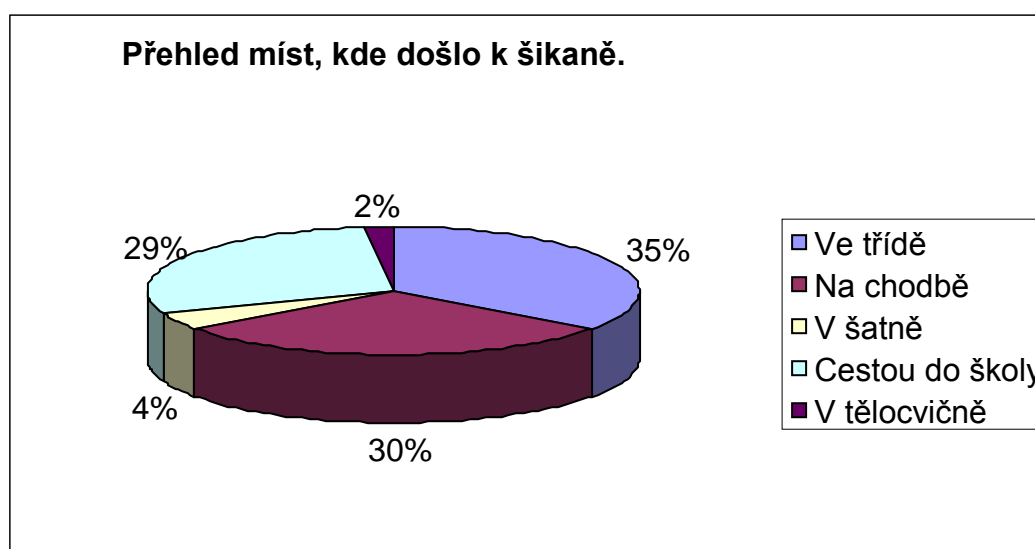
Formy ubližování	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Posměch	34	0,26	26
Pomluvy	41	0,32	32
Ponižování	17	0,13	13
Nadávky	30	0,23	23
Bití: fackování	4	0,03	3
Jiné	4	0,03	3
	Σ 130	Σ 1,00	

Graf č. 7. „Formy ubližování“

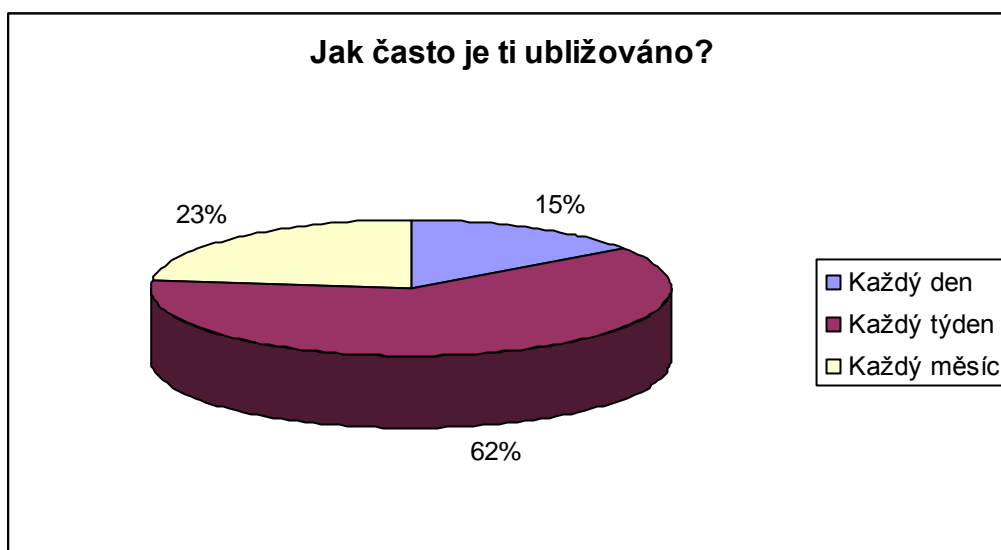
Z odpovědí respondentů vyplynulo, že mezi časté formy šikany patří posměch, pomluvy a nadávky. Mezi málo časté patří bití, fackování, kde na toto poukázali 3 respondenti.

Graf č. 8. „Přehled míst, kde došlo k šikaně“

Zjišťovali jsme, kde k šikaně dochází. Nejvíce dochází k šikaně ve třídě a to ve 30 případech, dále na chodbě a cestou do školy, u těchto případů je to téměř vyrovnané a nejméně v šatně a v tělocvičně. Tam byly hodnoty nízké, v šatně respondenti uvedli čtyřikrát a v tělocvičně dvakrát.

Graf č. 9. „Jak často je ti ubližováno?“

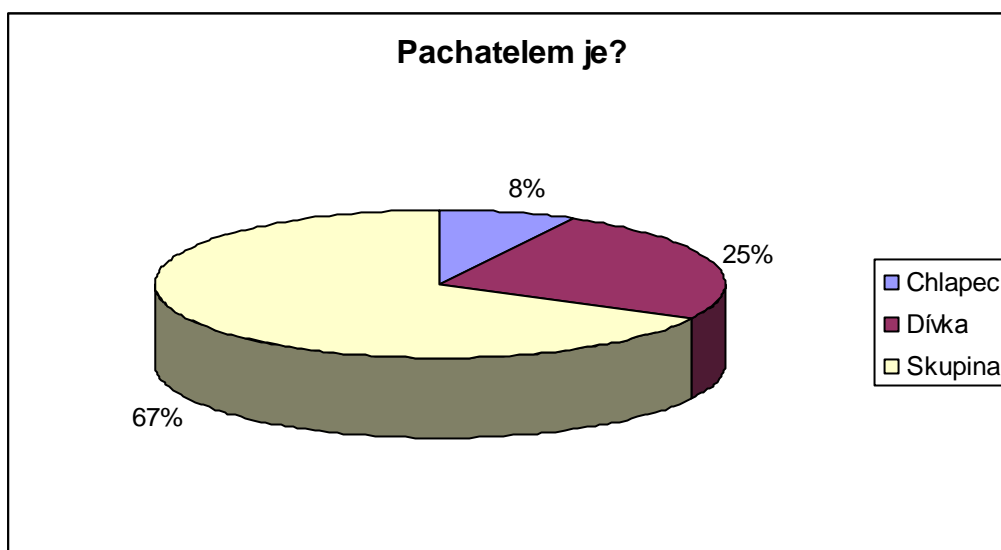
Z odpovědí 52 respondentů jsme zjistili, že vyšlo alarmující číslo. Více jak polovině je ubližováno každý týden a to v 62 %, u 23% se to stává každý měsíc a v 15% každý den.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 4: „*Předpokládáme, že většina respondentů se stala obětí skupinové šikany.*“

Tabulka č. 7. Pachatelem je?

Pachatelem je?	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Chlapec	4	0,08	8
Dívka	13	0,25	25
Skupina	35	0,67	67
	$\Sigma 52$	$\Sigma 1,00$	

Graf č. 10. „Pachatelem je?“

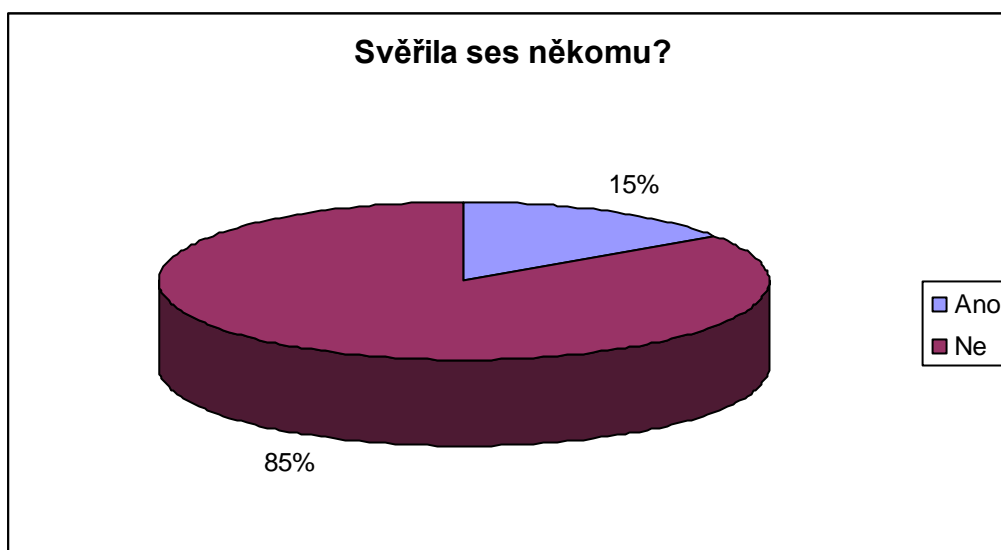
Výzkumný předpoklad byl potvrzen, neboť na skupinu připadlo 67%, na dívky 25% a na chlapce 8%.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 5: „Předpokládáme, že většina obětí šikany se někomu svěřila.“

Tabulka č. 8. Svěřil/a ses někomu?

Odpověď	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Ano	8	0,15	15
Ne	44	0,85	85
	Σ 52	Σ 1,00	

Graf č. 11. „Svěřila ses někomu?“

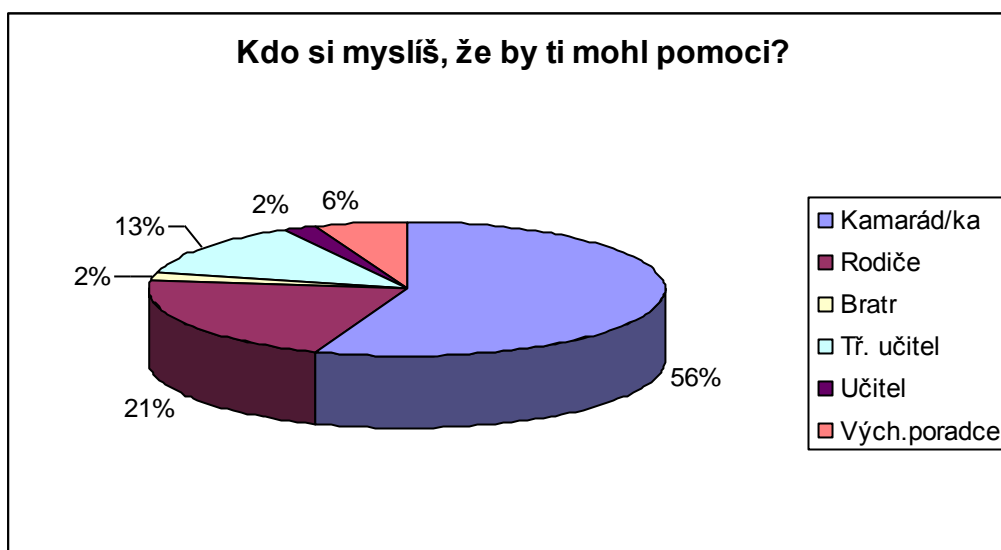
Výzkumný předpoklad nebyl potvrzen, neboť pouhých 15% obětí šikany se někomu svěřilo.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 6: „Předpokládáme, že více jak polovina respondentů by se obrátila o pomoc na rodiče a výchovného poradce ve škole.“

Tabulka č. 9. Kdo si myslíš, že by ti mohl pomoci?

Kdo?	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Kamarád/ka	29	0,56	56
Rodiče	11	0,21	21
Bratr	1	0,02	2
Tř. učitel	7	0,13	13
Učitel	1	0,02	2
Výchovný poradce	3	0,06	6
	$\Sigma 52$	$\Sigma 1,00$	

Graf č. 12. „Kdo si myslíš, že by ti mohl pomoci?“

Výzkumný předpoklad nebyl potvrzen, neboť 56% obětí odpověděla kamaráda a dále následovali rodiče s 21%.

VÝZKUMNÝ PŘEDPOKLAD 7: „Předpokládáme, že většina respondentů, která se stala obětí šikany, se nebránila.“

Tabulka č. 10. Zkusil/a jsi se bránit?

Odpověď	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Ano	19	0,37	37
Ne	33	0,63	63
	Σ 52	Σ 1,00	

Graf č. 13. „ Zkusil/a jsi se bránit?“

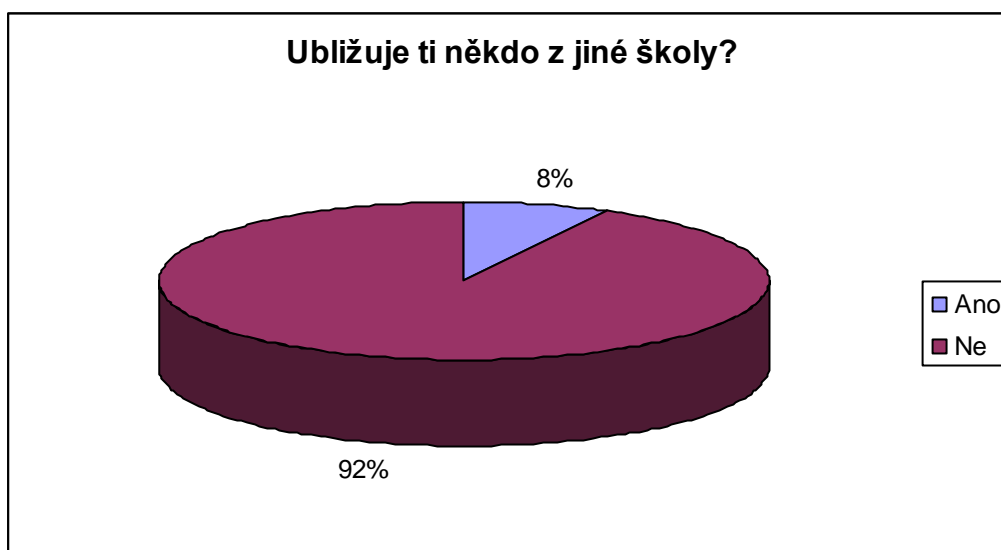

Výzkumný předpoklad byl potvrzen, neboť 63% obětí šikany se nebránilo.

Tabulka č. 11. Ublížíje ti někdo z jiné školy?

Odpověď	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Relativní četnost v (%)
Ano	4	0,08	8
Ne	48	0,92	92
	$\Sigma 52$	$\Sigma 1,00$	

Graf č. 14. „Ublížíje ti někdo z jiné školy?“

Zjišťovali jsme, jestli respondentům ubližuje někdo z jiné školy. 92% uvedlo ne.

5.4 Závěr výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo posoudit úroveň informovanosti respondentů o šikaně na SOŠ a SOU a zmapování množství výskytu šikany.

Byla zmapována situace v oblasti šikany na Střední odborné škole a Středním odborném učilišti v Šumperku. Pomocí dotazníku jsem kontaktovala šest ročníků na střední odborné škole a Středním odborném učilišti v Šumperku, kde respondenti byli z oboru prodavač a obchodník. Jednalo se o studenty z prvních a třetích ročníků. V dotazníku jsme předpokládali, že většina respondentů má potřebné znalosti o šikaně a ví, co je to šikana. Výzkumný předpoklad byl potvrzen, neboť 98% respondentů uvedlo, že ví, co je to šikana. V druhém výzkumném předpokladu jsme předpokládali, že většina respondentů se setkala se šikanou u nich na škole. Výzkumný předpoklad se nám potvrdil, protože 62% studentů odpovědělo, že se setkala u nich na škole se šikanou. U třetího výzkumného předpokladu jsme předpokládali, že většina respondentů se stala obětí šikany ze strany spolužáků. Bylo zjištěno, že 52% respondentů se obětí šikany stalo, výzkumný předpoklad se potvrdil. Ve čtvrtém výzkumném předpokladu jsme předpokládali, že většina respondentů se stala obětí skupinové šikany. Zde byl také výzkumný předpoklad potvrzen, neboť 67% respondentů uvedlo, že se stali obětí skupinové šikany. U pátého výzkumného předpokladu jsme předpokládali, že většina obětí šikany se někomu svěřila. Výzkumný předpoklad se nám

nepotvrdil, neboť jenom 15% respondentů se někomu svěřilo. V šestém výzkumném předpokladu jsme předpokládali, že více jak polovina respondentů by se obrátila o pomoc na rodiče a výchovného poradce na škole. Výzkumný předpoklad se nám nepotvrdil, neboť pouze 21% respondentů by se obrátilo o pomoc na rodiče a na výchovného poradce jen 6% respondentů. V 56% by se respondenti obrátili na kamarády. Na závěr výzkumného předpokladu jsme předpokládali, že většina respondentů, která se stala obětí šikany, se nebránila. Bylo zjištěno, že 63% respondentů se nebránilo, tedy výzkumný předpoklad se nám potvrdil.

Prostřednictvím výzkumného šetření jsem zjišťovala, do jaké míry je šikana na Střední odborné škole a Středním odborném učilišti v Šumperku obsáhlá. Výskyt šikany zde je, proto bychom neměli zavírat oči a dělat, že se nás téma šikany netýká. Měli bychom usilovat o snížení šikany. Je zapotřebí více na téma šikana otevřeně hovořit, zapojit sem třídní učitelé, učitele odborného výcviku, výchovné poradce a třeba i nepedagogické pracovníky.

ZÁVĚR

Cíle bakalářské práce byly naplněny. V teoretické části jsem definovala šikanu, zabývala jsem se druhy, fázemi a příčinami šikany a legislativou. Popsala jsem jednotlivé typy obětí šikany a charakterizovala pachatele. Uvedla jsem konkrétní preventivní programy, popsala odborný tým v rámci prevence šikany na středních školách a středních odborných učilištích. V rámci výzkumného šetření jsem zvolila kvantitativní metodu dotazníku. Cílovou skupinu tvořili studenti Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v Šumperku.

Aktuální situace v oblasti šikany na naší škole je. A proto jsem se rozhodla na pedagogické radě vystoupit a na toto téma hovořit. Pan ředitel s výchovným poradcem se ihned přidali k problematice šikany a i učitelé. Téma šikana nebylo nikomu lhostejné. Závěrem jsme přijali opatření, která by měla vést ke snížení a minimalizaci šikany na naší škole. Třídní učitelé dají do tříd dotazníky na téma šikany a ty vyhodnotíme. Dále na kurzu raftingu budeme posilovat slušné chování a zároveň asertivní chování.

Téma šikany přestává být tabu jak mezi odborníky, tak mezi veřejností. Šikana ovlivňuje život ve škole možná více, než si chceme někdy připustit. Nestačí si ale problém, který ve škole nastane, jen připustit, musíme se hlavně o něj zajímat a řešit ho. Dnes mají pedagogové a učitelé odborného výcviku k dispozici přednášky a semináře, které je vedou, jak zvládat a řešit šikanu na škole. Velmi nápomocné nám mohou být i pedagogicko-psychologické poradny, kde nám poradí, když si nebudeme vědět rady.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborné publikace

- KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X
- ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha:Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9
- VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0
- CHMELÍK, Jan. Trestná činnost mládeže a páchaní na mládeži. Praha: Ministerstvo vnitra, 1998
- BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany. Praha:ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-9
- ČAPEK, Robert, Odměny a tresty ve školní praxi, Grada Publishing, 2008. 978-80-247-1718-0
- DAVID, Roman. ed. Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8
- ŘÍČAN Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ P., Jak na šikanu, Grada publishing, 2010, ISBN 978-80-247-2991-6
- KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-513-X
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Nakladatelství Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8
- ČAČKA, Otto. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno, 2000. ISBN 80-7239-060-0
- ZOUBKOVÁ, I., J. NIKL a V. ČERNÍKOVÁ, Kriminalita mládeže. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 80-7251-070-3
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a studentů ve školách a školských zařízeních

- VANTUCH, Pavel. Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1. 8. 2011. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8
- JEMELKA, Luboš. Zákon o přestupcích a přestupkové řízení: komentář. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2011. xxi, 534 s. Beckovy malé komentáře; 2. ISBN 978-80-7400-355-4

Legislativa

- ČESKO. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. xx, 968 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9
- ČESKO. *Trestní zákon č. 140/1961 Sb.: ve znění k 31.12.2009: trestní zákon a převodová tabulka mezi trestním zákonem a trestním zákoníkem včetně komentáře ke změnám*. Ostrava: Sagit, [2010]. 112 s. ÚZ: úplné znění; č. 806. ISBN 978-80-7208-823-2

Internetové zdroje

Šikana - projekt Minimalizace šikany | Minimalizace šikany [online]. c2008 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <<http://www.minimalizacesikany.cz/>>.

Švamberk NET, s.r.o. Kurátor pro mládež - Odbor sociálních věcí, školství a kultury - www.vinohrady.brno.cz [online]. [cit. 2011-03-16]. Dostupné z: <<http://www.vinohrady.brno.cz/odbor-socialnich-veci/kurator-pro-mladez/>>.

Šikana.cz. *Občanské sdružení proti šikaně* [online]. c2003, poslední revize 5. 3. 2006 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <<http://www.sikana.cz/>>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1. Rozdělení respondentů podle věku.

Tabulka č. 2. Víš, co je to šikana?

Tabulka č. 3. Setkal/a ses se šikanou u vás ve škole?

Tabulka č. 4. Byl/a jsi obětí šikany ze strany spolužáků (nebo jsi)?

Tabulka č. 5. Formy ubližování.

Tabulka č. 7. Pachatelem je?

Tabulka č. 8. Svěřil/a ses někomu?

Tabulka č. 9. Kdo si myslíš, že by ti mohl pomoci?

Tabulka č. 10. Zkusil/a jsi se bránit?

Tabulka č. 11. Ubližuje ti někdo z jiné školy?

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1. „Chodíš do školy rád/a?“

Graf č. 2. „Máš ve třídě dobrého kamaráda?“

Graf č. 3. „Patříš do nějaké party?“

Graf č. 4. „Víš co je to šikana?“

Graf č. 5. „Setkal/a ses se šikanou u vás na škole?“

Graf č. 6. „Byl/a jsi obětí šikany ze strany spolužáků?“

Graf č. 7. „Formy ubližování“

Graf č. 8. „Přehled míst, kde došlo k šikaně“

Graf č. 9. „Jak často je ti ubližováno?“

Graf č. 10. „Pachatelem je?“

Graf č. 11. „Svěřila ses někomu?“

Graf č. 12. „Kdo si myslíš, že by ti mohl pomoci?“

Graf č. 13. „Zkusil/a jsi se bránit?“

Graf č. 14. „Ubližuje ti někdo z jiné školy?“

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Vybrané paragrafové znění přečinů a zločinů dle trestního zákoníku

Příloha č. 2 Směrnice pro primární prevenci rizikového chování žáků střední školy

Příloha č. 3 Dotazník

Příloha č. 4 Spolupracující organizace

Příloha č. 1 Vybrané paragrafové znění přečinů a zločinů dle trestního zákoníku

§ 145

Těžké ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším čtrnácti let,

d) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,

e) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

f) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

g) opětovně, nebo

h) ze zavrženíhodné pohnutky.

(3) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí -li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(4) Příprava je trestná.

§ 146

Ublížení na zdraví

(1) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na těhotné ženě,

b) na dítěti mladším čtrnácti let,

c) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,

d) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo

e) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 171

Omezování osobní svobody

(1) Kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 v úmyslu usnadnit jiný trestný čin.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

c) způsobí-li takovým činem fyzické nebo psychické útrapy,

d) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, nebo

e) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

§ 173

Loupež

(1) Kdo proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu, nebo

d) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(3) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.

§ 175

Vydírání

(1) Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami,

c) spáchá-li takový čin se zbraní,

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu,

e) spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo

f) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312), nebo

c) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(6) Příprava je trestná.

§ 205

Krádež

(1) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a

a) způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou,

b) čin spáchá vloupáním,

c) bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí,

d) čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo

e) čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a byl za čin uvedený v odstavci 1 v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 větší škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(5) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu, nebo

b) spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).

(6) Příprava je trestná.

§ 228

Poškození cizí věci

(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Stejně bude potrestán, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na věci svědka, znalce nebo tlumočnicka pro výkon jejich povinnosti,

b) spáchá-li takový čin na věci jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

c) spáchá-li takový čin na věci, která požívá ochrany podle jiného právního předpisu, nebo

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až šest let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.

(trestní zákoník 40/2009 Sb.)

Příloha č. 3 Dotazník

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY SOU A SOŠ

OSOBNÍ ÚDAJE

1. CHLAPEC DÍVKA

2. VĚK

3. TVÁ RODINA JE:

ÚPLNÁ

NEÚPLNÁ

ZNOVUOBNOVENÁ

4. CHODÍŠ DO ŠKOLY RÁD/A? Ano Ne

5. MÁŠ VE TŘÍDĚ DOBRÉHO KAMARADA? Ano Ne

6. PATŘÍŠ VE TŘÍDĚ DO NĚJAKÉ PARTY? Ano Ne

7. VÍŠ, CO JE TO ŠIKANANA? Ano Ne

POKUD JSI ZATRHL/A ANO, POPIŠ DANÝ JEV:

.....
.....

8. SETKAL/A SES SE ŠIKANOU U VÁS VE ŠKOLE? Ano Ne

POKUD ANO, UVEĎ, PROSÍM, O JAKOU FORMU SE JEDNALO A KOLIKRÁT TO BYLO:

.....

9. BYL/A JSI OBĚTÍ ŠIKANY ZE STRANY SPOLUŽÁKŮ (NEBO JSI)?

Ano Ne

NEBO ŽÁKŮ Z JINÝCH TŘÍD NA VAŠÍ ŠKOLE?

Ano Ne

10. POKUD JSI ODPOVĚDĚL/A ANO, ZATRHNI, PROSÍM, FORMU, KTEROU TI BYLO UBLIŽOVÁNO:

- posměch
- pomluvy
- ponižování
- nadávky
- bití: fackování kopání rány pěstí
- jiné

11. UVEĎ, PROSÍM, KDE K TOMU DOŠLO (DOCHÁZÍ)?

Ve třídě - na chodbě - v šatně - na WC - v jídelně - cestou do školy nebo ze školy -
v tělocvičně - na hřišti

Pokud jinde - kde?

12. JAK ČASTO JE TI UBLIŽOVÁNO?

- každý den
- každý týden
- každý měsíc

13. PACHATELEM JE:

- chlapec
- dívka
- skupina
- jiná osoba, uveď jaká

14. SVĚŘIL(A) SES NĚKOMU?

Ano Ne

15. KDO SI MYSLÍŠ, ŽE BY TI MOHL NEJVÍCE POMOCI?

.....
.....

16. JSI SÁM/SAMA, KOMU VE TŘÍDĚ NEBO VE ŠKOLE UBLIŽUJÍ?

Ano Ne

17. ZKUSIL/A JSI SE BRÁNIT?

Ano

Ne

18. UBLIŽUJE TI NĚKDO Z JINÉ ŠKOLY?

Ano

Ne

Příloha č. 4 Spolupracující organizace

Pedagogicko-psychologické poradny

- **PPP Jeseník**

Dukelská 1240, 790 01 Jeseník

tel. 584 411 829, e-mail: pppor@jes.cz

- **PPP Olomouc**

U Sportovní haly la, 772 00 Olomouc

tel. 585 224 573, 585 221 045, e-mail: ppp@ppp-olomouc.cz

<http://www.ppp-olomouc.cz/>

- **PPP Prostějov**

Vrchlického 2366/5, 796 01 Prostějov

tel. 582 344 237, e-mail: ppp-prostejov@volny.cz

- **PPP Přerov**

Bří Hovůrkových 17, 750 00 Přerov

tel. 581 217 760, e-mail: oppp@oppp.pr-net.cz

- **PPP Šumperk**

Husitská 748/12, 787 01 Šumperk

tel. 583 215 279, e-mail: ppp.sumperk@worldonline.cz

Sociální péče

V resortu sociální péče je s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence má možnost vstoupit do každého šetření a jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou a dalšími institucemi.

Linky bezpečí a linky důvěry

Mezi nejznámější a nejfrekventovanější linky patří:

Sdružení Linka bezpečí, telefonická pomoc dětem

Odborníci na Linku bezpečí přijímají a řeší denně kolem 95 volání dětí v nouzové situaci. Linka bezpečí pomáhá dětem a dospívajícím řešit těžké životní situace, přičemž většina volajících využívá, že mohou zůstat v plné anonymitě. Slouží především těm, kteří si

nevědí rady se svými problémy, cítí se ohroženi, osamělí, zrazení, zmatení a z nejrůznějších důvodů se nechtějí nebo nemohou svěřit někomu ze svého okolí. Přesto však potřebují pochopení, podporu, důvěru a zároveň kvalifikovanou radu a pomoc. Linka bezpečí je tady zejména proto, aby děti chtěly a začaly o problémech s vyškolenými konzultanty po telefonu hovořit, což je počátek cesty k řešení jejich těžkostí.

S ohledem na rostoucí penetraci internetu právě u nejmladší generace rozšířila Linka bezpečí také provoz Chatu Linky bezpečí v pracovní dny od 15 do 19 hodin a mimo tuto dobu se mohou děti se svými problémy svěřit i na E-mailové poradně Linky bezpečí pomoc@linkabezpeci.cz. Sdružení Linka bezpečí je také partnerem projektu Safer Internet CZ.

Linka víry

Nabízí možnost o svých problémech, nejasnostech i o všem ostatním podiskutovat prostřednictvím elektronické pošty (po dohodě možno i osobně) s člověkem, který se vám bude snažit naslouchat a společně najít odpověď. Můžeme vám také zprostředkovat setkání s knězem. Služba je k dispozici bezplatně a anonymně.

Křesťanská linka důvěry

Tázající se také může obrátit na partnerskou telefonní kontaktní linku, kterou provozuje SOS centrum Diakonie ČCE, tel.: 222 514 040, 222 521 912, 777 734 173 nebo 728 047 416.

Linka je v provozu od pondělí do pátku 9-20 hodin.

Občanské sdružení Modrá linka (Centrum a linka důvěry pro děti a mládež) bylo založeno v září 1994. Cílem, kterému zůstalo po celou dobu svého působení věrné, je pomáhat dětem a mladým lidem v krizových životních situacích. Pro své klienty neustále zdokonaluje a rozšiřuje nabídku služeb a dbá na jejich kvalitu a dostupnost. Modrá linka se zapojila do tvorby programu Komunitního plánování sociálních služeb Magistrátu města Brna a je součástí tohoto plánu.

Telefon 549 241 010, Mobil 608 902 410, Skype modralinka, E-mail help@modralinka.cz. V provozu denně od 9.00 do 21.00 hod.

Převážná část provozovatelů poradenských linek má aktivní internetové stránky, a současně s tím se potýká s problémem financování provozních nákladů. Řešením situace by byla

jednotná linka důvěry spravovaná a financovaná MSMT. Rovněž telefonní číslo by mělo být třímístné a snadno zapamatovatelné (160, 170,...).

Nadace, občanská sdružení, diskusní kluby

Společenství proti šikaně Občanské sdružení proti šikaně Minimalizace šikany Naše dítě.